

Modstandsbevægelsen på Skærbæk-egnen 1944-45

af *Henrik Skov Kristensen*

I perioden fra 1944 og frem til krigens slutning voksede modstanden mod den tyske besættelsesmagt sig stærk i det meste af landet. I Skærbæk spillede karet- og hjulmager Niels Jensen og sønnen Søren en afgørende rolle. Begge har efterladt beretninger om de illegale aktiviteter. Museumsinspektør Henrik Skov Kristensen, Museet for Frøslevlejren og Dansk Røde Kors Museum, har fremdraget de to modstandsmænds beretninger. På baggrund af bl.a. dette kildemateriale kastes der nyt lys over det illegale arbejde på Skærbæk-egnen – med sideblik til udviklingen i andre egne.

Kildemateriale

Denne artikel om modstandsbevægelsen i Skærbæk distrikt, omfattende sogne-ne Skærbæk, Døstrup, Vodder, Mjolden, Rejsby og Brøns, bygger i al væsentlighed på et hidtil ubenyttet kildemateriale, som jeg første gang stiftede bekendtskab med i 1985. Den tidligere leder af sabotage-arbejdet i Skærbæk distrikt, Søren Abild Jensen, henvendte sig til mig med et velordnet ringbind med titlen »Modstandsbevægelsen i Skærbæk distrikt«. Ringbindet indeholdt dels en beretning afgivet af hans far Niels Jensen, der havde været byleder i modstandsbevægelsen i Skærbæk, dels en beretning udfærdiget af Søren Abild Jensen selv. Begge beretninger var skrevet omkring 1970. Selv om især Abild Jensens beretning forekom mig usædvanlig præcis og velformuleret, fandt jeg ikke anledning eller lejlighed til at bearbejde materialet nærmere. Jeg var på det tidspunkt bosat i Århus og fordybet i et andet emne.

I 1992 blev jeg imidlertid igen gjort opmærksom på materialet. Denne gang af Sønderjyske Årbøgers redaktion, som havde fundet et eksemplar i forbindelse med en gennemgang af afdøde redaktør Knud Fanø privatarkiv. Den vedlagte korrespondance viser, at materialet var udarbejdet og tilgået Sønderjyske Årbøger i 1970 med henblik på en evt. bearbejdning og udgivelse.

På daværende tidspunkt arbejdede Aage Trommer på en større fremstilling om modstandsbevægelsen i Syd- og Sønderjylland, og i forbindelse hermed var en omfattende indsamling af beretninger fra tidligere modstandsfolk blevet iværksat. Knud Fanø skrev derfor til Niels Jensen og ville vide, om materialet var stillet til rådighed for Trommer. Det var det ikke. Niels Jensen havde i 1966 udarbejdet en beretning til Trommer om arbejdet i Skærbæk, men »den var kun kortfattet« og omfattede ikke sønnen Sørenns arbejde.

Hvorom alting er, materialet nåede aldrig Trommer, som i 1973 udgav sin undersøgelse af modstandsarbejdet i Region III under titlen »Modstandsarbejde i nærbillede«. Hovedtrækkene i Skærbæk distrikt er her udmærket beskrevet, primært på baggrund af en beretning, som Niels Jensen i sommeren 1945 havde afgivet til Region III, samt ovennævnte »kortfattede beretning« fra 1966. Med den opgave Trommer havde sat sig, var dette materiale fyldestgørende.

Artiklen her graver et par spadestik dybere. Det lader sig først og fremmest gøre ved hjælp af Søren Abild Jensens beretning, der som nævnt har usædvanlig høj kvalitet. Måske ikke helt i overensstemmelse med »security«-retningslinierne gemte han en del brevveksling og direktiver fra modstandsbevægelsens Jyllands- og regionsledelse på »et sikkert sted«. Dette samtidige materiale har han kunnet støtte sig til i sin beretning, der i overvejende grad har karakter af en kommenteret kildesamling.

Udover Søren Abild Jensens og Niels Jensens beretninger bygger artiklen på diverse trykte og utrykte kilder. Disse fremgår af kildefortegnelsen s. 196f.

Tilløb til gruppedannelser

Solide undersøgelser¹ har godtgjort, at for den danske modstandsbevægelse under ét var følgende karakteristisk:

Modstandsbevægelsens pionerer i 1941-43 rekrutteredes i udpræget grad på de politiske yderfløje, dvs. henholdsvis DKP og Dansk Samling (samt visse dele af KU). Disse yderfløje nød traditionelt ringe tilslutning i den danske befolkning, og for så vidt man i ovennævnte tidsrum overhovedet kan tale om en modstandsbevægelse, var den yderst fåtallig. Fra sommeren 1943 vandt yderfløjenes modstandssynspunkt dog stigende genklang i befolkningen i takt med en stigende illegalisering af det danske samfund, og hermed blev rekrutteringsgrundlaget bredere. Først i de tidlige vintermåneder af 1945, da opbygningen af den underjordiske hær virkelig tog numerisk fart, kan man dog tale om, at modstandsbevægelsen repræsenterede et bredt udsnit af befolkningen, politisk som geografisk. Og stadig var yderfløjenes folk ganske centralt placeret.

Et andet karakteristisk træk ved modstandsbevægelsen var, at den i udpræget grad var et by-fænomen. Det følger næsten som en naturlig konsekvens af ovennævnte konstatering vedr. den politiske rekruttering. DKP havde ikke mange naturlige bastioner i landdistrikterne.

Det tredje karakteristiske træk, som også ligger i naturlig forlængelse af det foregående, var, at modstandsbevægelsen blev igangsat, organiseret og vedligeholdt så at sige »ude og oppe fra«. Dvs. at en lokal modstandsbevægelse

som regel blev organiseret, efter at en person uden for det lokale område havde kontaktet en lokal person. Typisk blev personen i lokalområdet kontaktet, fordi han blev betragtet som »god nok«. Han kunne f.eks. have anbefalet sig selv gennem tilknytning til en bestemt forening, som havde ligesindede uden for lokalområdet. Det kunne f.eks. være en vælgerforening eller en spejderorganisation. Lige så typisk var det, at den person, der blev kontaktet ude fra, ofte gik og håbede på, at det skulle ske.

På denne kort skitserede baggrund er der intet atypisk ved organiseringen af modstandsbevægelsen i Skærbæk og omegn.

Det første tilløb til en gruppedannelse blev tilsyneladende taget i foråret 1944, da kredse i Ribe synes at have oprettet en filial-gruppe i Skærbæk.² Gruppen er dog sandsynligvis ikke nået ud over det stade, hvor man gav tilsagn om aktiviteter. Våbenløs har den i alle tilfælde været, og gruppen lader sig ikke siden hen identificere specifikt.

Initiativet skal uden tvivl ses i forlængelse af oprettelsen af en regionsledelse for modstandsarbejdet i Syd- og Sønderjylland. Efter britisk ønske blev Danmark delt op i seks regioner. I hver region skulle ledelsen opbygge intet mindre end en underjordisk hær, som skulle støtte de allierede tropper militært i tilfælde af en allieret invasion i Danmark. Disse såkaldte militær- eller vente-grupper fik i første omgang højeste prioritet. Den løbende sabotage, f.eks. mod den tyske jernbanetransport i Danmark, forestillede briterne sig, at grupper uden tilknytning til regionsledelserne skulle tage sig af. I praksis kom disse sabotagegrupper dog til at arbejde under regionsledelserne, i hvert fald i Jylland, som også på anden vis gik mod Londons ønske. Man oprettede nemlig en såkaldt Jyllandsledelse, som skulle koordinere de tre jyske regioners arbejde.

Den første regionsledelse for Region III, det syd-og sønderjyske område, blev dannet i januar 1944 med hovedkvarter i Aabenraa. Ledelsen bestod af en kommunist, en Dansk Samling-mand og en Dansk Samling-sympatisør. Til denne ledelse knyttedes en militær rådgiver, en officer fra den danske hær, som var blevet opløst af tyskerne den 29. august 1943. Regionsledelsens første opgave var at spinde et net udover regionen. Der blev indsat byledere, som så igen kontaktede pålidelige folk, der ville stille sig til rådighed.³

Den første føler til Skærbæk, som med sikkerhed kan føres tilbage til regionsledelsen, kom i sommeren 1944, da byledelsen i Tønder opfordrede snedkervend Niels Schmidt Jensen, Skærbæk, til at danne en sabotagegruppe. Schmidt Jensen henvendte sig til karetmagersvend Søren Abild Jensen, og de blev enige om, at der ikke var grund til at kontakte flere i Skærbæk, førend man rådede over våben og sprængstof. Dette skulle afhentes hos isenkræmmer Holger Petersen i Tønder. En større tysk oprulning af regionen forhindrede

imidlertid dette, og forbindelsen til Tønder blev frosset ned. Eftersom det lykkedes for kontaktpersonen fra Tønder at »gå under jorden«, fik oprulningen ingen konsekvenser for Schmidt Jensen og Abild Jensen.⁴

Bydistrikt Skærbæk

Region III blev hårdt ramt af tyske arrestationsbølger fra maj til oktober 1944. Hele to regionsledelser bukkede under, og ude i regionen blev forbindelser, som møjsommeligt var blevet bygget op, nedbrudt. I november blev situationen dog afgørende stabiliseret, da kaptajn Højland Christensen af Jyllandsledelsen blev indsat som regionsleder. Højland Christensen personificerede nærmest den politiske og folkelige bredde, der her i besættelsens sidste fase trods alt kom i modstandsbevægelsen.

Han tilhørte Ringen, en organisation der var blevet stiftet i januar 1942 på initiativ af Frode Jakobsen, senere medlem af Frihedsrådet. Dansk Studiering, som organisationen oprindeligt hed, havde de første par år nærmest karakter af en folkelig oplysnings-organisation, men de studiekredse, som legalt oprettedes landet over, fungerede også som ventesale for illegalt arbejde. I marts 1944 begyndte Højland Christensen bistået af bl.a. bankassistent Sven Hoffmann at oprette ventegrupper for Ringen over hele landet. Arbejdet begyndte på Sjælland og nåede i august frem til Sønderjylland. Her havde Sven Hoffmann allerede måneden før etableret kontakter til bestående modstandsgrupper i flere byer, så de gled automatisk ind under Ringen. Blandt dem Hoffmann kontaktede i august var bankbogholder H. Munch Knudsen i Tønder, og denne påtog sig at skaffe forbindelser i Tønders omegn.⁵

I begyndelsen af november 1944 aflagde Munch Knudsen karetmager Niels Jensen i Skærbæk et besøg. Niels Jensen beretter, at han da »længe på anden måde havde haft et samarbejde med Munch Knudsen«.⁶ Denne noget kryptiske formulering skal sandsynligvis ikke tolkes videre, end at de to kendte hinanden fra ungdommen og begge var aktive i Det Konservative Folkeparti, Niels Jensen som formand for partiet i Skærbæk.⁷ Den partimæssige forbindelse betød naturligvis, at man havde forbindelse med hverandre og muligvis udvekslede eller cirkulerede illegale blade.

Under Munch Knudsens besøg var også Niels Jensens søn, Søren Abild Jensen, til stede. Begge var indstillet på at efterkomme Munch Knudsens opfordring om at danne grupper i Skærbæk, og Munch Knudsen stillede dem i udsigt, at de snart ville få besøg af en rejsesekretær fra regionsledelsen, som ville instruere dem nærmere. Han ankom kort tid efter til karetmagerens, præsenterede sig som »Hans« (Sven Hoffmanns dæksnavn) og gik derefter over

til instruktionen: Niels Jensen skulle være byleder for Skærbæk distrikt, og Søren skulle lede jernbanesabotagen i distriktet. I første omgang skulle der oprettes dels R1-grupper, dvs. sabotagegrupper, dels R2-grupper, som var vente- eller militærgrupper. Sidstnævnte, som skulle organiseres og bevæbnes med henblik på at støtte allierede tropper ved en invasion i Danmark, stod direkte under bylederen.

Om grupper der evt. måtte opstå i distriktets område uden for Niels Jensens organisation, hedder det i Søren Abild Jensens beretning: »Foruden Ringen, der var upolitisk, og som vi tilhørte, kunne kommunisterne samt Dansk Samling organisere grupper. Disse grupper skulle så gennem regionen godkendes af bylederen og udrustes med våben«. ⁸

Om Ringen kan man fastslå, at den generelt fik indflydelse i modstandsbevægelsen på dette sene tidspunkt, og det var udtryk for, at den politiske midte nu også gjorde sig gældende. I Region III kom Ringen til at stå særlig stærkt. Det skyldtes Højland Christensens og Hoffmanns reorganisering. Med mindre grupperne udtrykkeligt ønskede en anden etikette, gled de automatisk ind under Ringen. Og meget få interesserede sig for etiketter på dette tidspunkt. ⁹ Man aner måske i Søren Abild Jensens understregning af Skærbæk-organisationens upolitiske karakter en markering af, at man ikke tilhørte Dansk Samling og især ikke kommunisterne. Som faderen var Søren »national-sindet«, hvilket sikkert var ensbetydende med, at han også var konservativ. Mest

Søren Abild Jensen (t.h.) sammen med chefen for de engelske styrker, som kom til Skærbæk efter kapitulationen.

Som andre sabotage-folk i Skærbæk fik Søren ved kapitulationen udleveret en dansk militæruniform, som var blevet farvet blå. Uniformerne kom fra det lokale vagtværns depot.

Byledelsen i Skærbæk distrikt. I midten byleder Niels Jensen, til højre stedfortræderen Jens Korsgård Nielsen og til venstre Andreas Beck. Billedet er taget efter befrielsen.

Sørenns udtryk måske om, at man ikke skelede stort til folks politiske tilhørsforhold, når blot de var indstillet på at gøre en indsats.

Efter Hoffmanns besøg tog Niels og Søren Jensen fat på opgaven. Først og fremmest skulle man finde en stedfortræder for Niels Jensen, som kunne overtage posten som byleder og holde forbindelsen til regionsledelsen ved lige, såfremt Niels Jensen blev sat ud af spillet. Man henvendte sig til sagfører Jens Korsgård Nielsen, som påtog sig opgaven. Herudover blev gårdejer Andreas Beck medlem af byledelsen*.

Søren, der i princippet arbejdede uafhængigt af bylederen og direkte under regionsledelsen, gik igang med at organisere sabotagegrupper. Han henvendte sig først til Niels Schmidt Jensen, med hvem han jo tidligere havde haft kontakt. Schmidt Jensen påtog sig at være leder af Skærbæk sabotagegruppen, som yderligere kom til at bestå af Anton Rosenbom. Under de sabotageaktioner, som fulgte, gav også Søren en hånd med.

Der skulle dog også dannes sabotagegrupper i oplandet, for som Søren Abild Jensen beretter, så kunne Skærbæk-gruppen for det første ikke dække hele distriktet alene, for det andet krævedes der indsats af flere grupper samtidig, hvis jernbanesabotagen skulle være effektiv. I Døstrup syd for Skær-

* Navneliste over modstandsfolkene i Skærbæk-distriktet er gengivet side 195f.

bæk kontaktede man gårdejer Magnus Schmidt. Han havde på et tidligere tidspunkt ladet karetmagerne vide, at hvis de fik kontakt til den organiserede modstandsbevægelse, så stod han til rådighed.¹⁰ Magnus Schmidt, som daterer henvendelsen til januar 1945, afventede herefter nærmere ordrer og ikke mindst fremskaffelsen af våben og sprængstoffer. Da han, sandsynligvis i februar, fra Skærbæk erfarede, at der nu var sprængstoffer til rådighed, kontaktede han egnede emner til sin gruppe. Chr. Petersen og Bent Andersen »begge af Døstrup«, som Magnus Schmidt udtrykker det, blev optaget i gruppen. Bent Andersen var kun 17 år gammel, men blev tilsyneladende ikke skræmt af de mange risici, som Schmidt ikke lagde skjul på var forbundet med arbejdet. Kort tid efter blev endvidere Laurids Nissen optaget i Døstrup-gruppen gennem Chr. Petersen, og endnu senere Thomas Hansen.¹¹

I distriktets nordlige del voldte det større vanskeligheder at få startet en gruppe. Niels og Søren Jensen havde ganske vist et emne, som var særdeles ivrigt efter at gøre en indsats, nemlig Hans Jessen Bjerrum i Søndernæs. Især Niels Jensen frygtede dog, at Bjerrum ville være for dristig og derved udgøre en sikkerhedsrisiko for hele organisationen. På den anden side var karetmageren også temmelig sikker på, at Bjerrum aldrig ville lade sig tage levende. Enden blev, at Søren blev nødt til at kontakte Bjerrum, som ikke uventet var fyr og flamme. Hvadenten det var af lyst eller af nød, så kom Bjerrum til at udgøre en veritabel eenmandshær i den nordlige del af distriktet.

At man havde bedømt hans temperament såre præcist, viste Bjerrums senere aktioner. Han yndede at sabotere ved højlys dag på trods af en ganske massiv tysk bevogtning af jernbanen. Da han imidlertid begyndte at holde de tyske vagter op og fratage dem deres våben, måtte Skærbæk bede ham holde igen. For som Abild Jensen anfører, »den slags aktioner kunne med held udføres i større byer, men ikke i en landsby med 3-400 indbyggere«.¹²

Sabotagegrupperne var de mest presserende at få dannet, ventegrupperne kom til hen ad vejen. Det var Niels og Søren Jensens politik, at folk ikke skulle involveres, før der var våben og opgaver til dem. Et par ventegrupper under ledelse af henholdsvis Hans J. Lassen og Hans Thielsen var dog blevet dannet udenfor Niels Jensens regi, eller som han udtrykker det, »efter opfordring fra anden side«. De henvendte sig til Niels Jensen, som med regionens godkendelse optog dem i sin organisation.¹³ I sin tidligste beretning fra 1945 anfører Niels Jensen, at »i februar måned fik jeg gennem Hans Jessen meddelelse om, at Dansk Samling hernede havde organiseret to grupper under ledelse af Hans J. Lassen og Hans Thielsen. Disse grupper stod til rådighed og indlemmedes den 30. april«.¹⁴ Yderligere en gruppe på 15 medlemmer, som var organiseret af Georg Lassen, blev tilsluttet den 25. april. Denne gruppe havde »organiseret« 1500 liter benzin ved Rømdæmningen,¹⁵ hvor nogle af

gruppens medlemmer arbejdede. Det alene kan have været anledning til denne gruppedannelse.

At de modstandspolitiske etiketter spillede en stadig mere underordnet rolle, illustreres af, at lederen af en af de ovennævnte Dansk Samling-grupper, Hans Thielsen, blev formand for socialdemokratiet i Skærbæk umiddelbart efter krigen,¹⁶ og hans gruppemedlemmer synes at have været arbejdere. Politisk var der under normale omstændigheder stor afstand mellem Dansk Samling og Socialdemokratiet.

Lassens og Thielsens grupper blev af Niels Jensen bedt om blot at holde sig i ro indtil videre og vente på, at der blev sendt bud efter dem.¹⁷

Kommandoforhold og forbindelsen til regionen

Byleder Niels Jensen og sabotageleder Søren Abild Jensen var som nævnt begge direkte underlagt regionsledelsen. I princippet var der altså af sikkerhedsmæssige hensyn tale om to adskilte grene. Kun hvis det skulle blive nødvendigt at foretage likvideringer, hvad det aldrig blev i Skærbæk, skulle Søren indhente tilladelse hos bylederen.¹⁸ Som så mange andre steder i landet måtte principperne imidlertid vige for realiteterne. Alene det forhold, at de to grenes ledere var far og søn, boede under samme tag og dagligt arbejdede på samme værksted, måtte nødvendigvis afstedkomme en vis udveksling af synspunkter og en vis koordination.

Kommunikationen mellem regionen og Skærbæk foregik både pr. brev og ved kurér, og hvadenten man anvendte den ene eller den anden metode, blev der naturligvis iagttaget alle mulige sikkerhedsforanstaltninger. Når en kurér fra regionen kom til Skærbæk, var han på forhånd instrueret om at henvende sig til den stedfortrædende byleder, Korsgård Nielsen, på dennes advokatkontor. Her skulle han »spørge efter Søren«, og når Korsgård Nielsen havde set manden an, blev der sendt bud efter Søren Abild Jensen. Kuréren og Søren kunne så tale uforstyrret på advokatkontoret.¹⁹

Når postvæsenet uforvarende kolportererede de illegale meddelelser fra f.eks. regionsledelse eller Jyllandsledelse, greb man det an på følgende måde: »Søren Abild Jensen, Nissumgade, Skærbæk« blev til »Jens Skovgård, Mellemgade, Skærbæk«. Da der ikke boede nogen Jens Skovgård i Mellemgade, kunne tyskerne, såfremt de skulle få held til at opsnappe brevet, naturligvis heller ikke finde personen. Metoden forudsatte naturligvis, at en ansat i postvæsenet var medsamsvoren, og således kom postbud Jens Christian Hansen ind i de illegale cirkler. Når et brev til Jens Skovgård kom til posthuset, listede han

det stille under neglene og ilede om til Søren med det. Hvis et andet postbud fik brevet med på ruten, kunne han naturligvis ikke finde adressaten. Altså tog han brevet med tilbage til posthuset og placerede det i reolen, der var mærket »Adressaten ubekendt«. Denne hylde holdt Jens Christian Hansen så til stadighed et vågent øje med.

Når det drejede sig om gods og banepakker, som blev sendt med jernbanen til Sørenes falske adresse, havde man også arrangeret sig. Vognmand Niels Brandt, som sørgede for godstransporten fra stationen i Skærbæk til Rømø-færgen, havde sin daglige gang i godsrummet på stationen. Ham allierede man sig med.²⁰

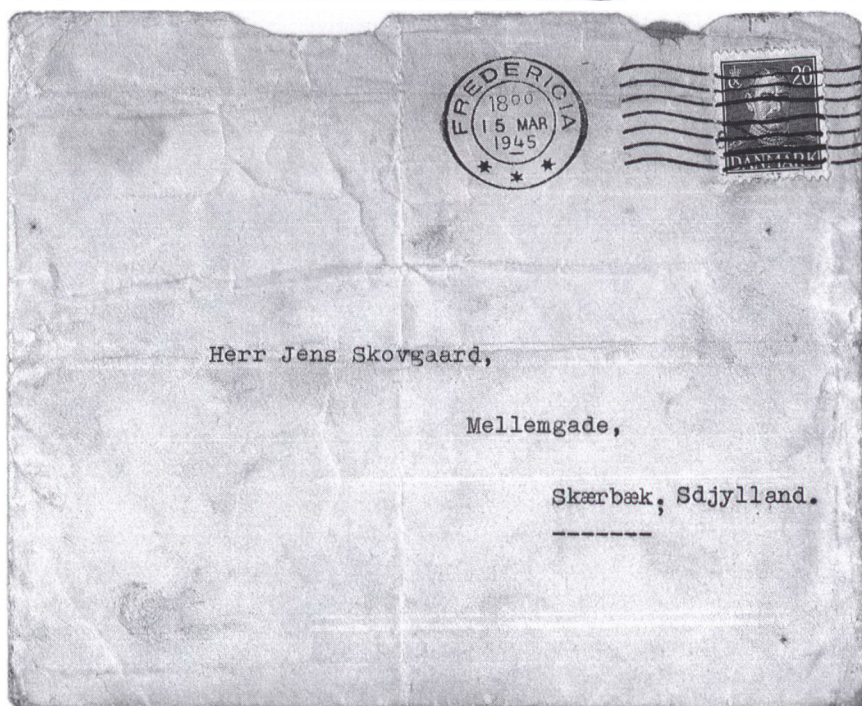
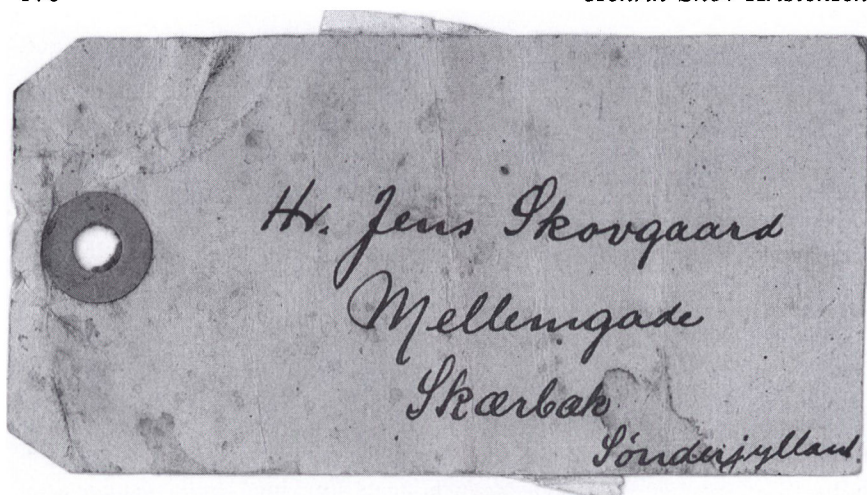
Man havde yderligere en sikkerhedsforanstaltning ved skriftlige meddelelser. Vitale passager i et brev ville være affattet i kode, og som den eneste i distriktet havde Søren nøglen til denne kode. Hvis der f.eks. fra regionsledelsen kom ordre til at sprænge jernbanen på en bestemt strækning, ville stednavne og navne typisk ikke stå i »klart sprog«. Af direktiver fra regionen fremgår det bl.a., at »Skærbæk« i en periode blev til »XVYJLTAJD«, »Brøns« blev til »QIPJEE«, »Bomber med forsinkelse« blev til »CLHJKL QRA YKLPF-ZUNNFX«. Koden blev naturligvis også anvendt, når Søren sendte sine rapporter til regionen om bl.a. planlagte eller udførte aktioner.

I starten tog det Søren en del tid at oversætte til og fra kode, men han kom snart efter det. Kommunikationen gled i det hele taget effektivt. Således beretter Søren, at hvis han sendte et brev til regionen om en udført sabotageaktion tirsdag, kunne han onsdag høre om den over BBC. Undertiden kom der dog forsinkelser i postbefordringen, når der, som Søren lunt bemærker det, »var nogle der lagde hindringer i vejen for normal toggang«.²¹

Undertiden var medlemmer af regionsledelsen selv i Skærbæk for at inspicere og instruere. Af Niels Jensens og Søren Abild Jensens beretninger fremgår det, at Sven Hoffmann var der flere gange, Lieutenant Peter Jebsen, der var faldskærmsagent fra den hemmelige britiske militærorganisation SOE og fungerede som våbeninstruktør, ligeledes. Højskolelærer Johannes Rosendahl, der repræsenterede Ringen i regionsledelsen, var ifølge Niels Jensen flere gange i byen, og regionsleder Højland Christensen dukkede op mindst én gang, nemlig ca. en uge før kapitulationen.²²

Regionens kraftige ekspansion fra november 1944 betød, at den også parallelt hermed udviklede et anseligt administrativt apparat og formåen. Et eksempel herpå var »Hjælpeorganisationen«, som regionen i et brev af 12. april 1945 gjorde Skærbæk bekendt med. Organisationen kunne hjælpe modstandsfolkene og deres pårørende med flytning, ny adresse samt arbejde, hvis de måtte »gå under jorden«. Man kunne også tilbyde kontanter.

I Skærbæk fik man aldrig brug for tilbuddet. Der havde ganske vist tidligere

Adresse-seddel til banepakke samt en kuvert adresseret til den falske adresse »Jens Skovgaard, Mellemgade, Skærbæk«. I virkeligheden var Søren Abild Jensen modtageren.

været to tilfælde, hvor flytning havde været nødvendig, men det havde man selv klaret.²³

Modstandsfolkene i Skærbæk opretholdt altså stort set en legal tilværelse. Det gjorde meget få af modstandsbevægelsens pionerer på dette sene tidspunkt. De, som havde undgået tilfangetagelse, levede oftest »under jorden« under falsk identitet.

Våben, sprængstof og instruktion

Våben og sprængstoffer var naturligtvis en forudsætning for at kunne udføre sabotageaktioner. Ganske som i resten af landet var det i Skærbæk et evigt problem at få grupperne bevæbnet, og problemet blev aldrig løst fuldstændigt. I Syd- og Sønderjylland havde man desuden et specielt problem. De allieredes flyvevåben ville ikke beflyve nedkastningspladser, som lå så tæt på selve Tyskland, hvor koncentrationen af de frygtede tyske natjagere var ekstra stor. Regionen måtte altså have sine leverancer af våben fra den nordligere del af den jyske halvø.

Man kan ikke på baggrund af Niels og Søren Jensens beretninger præcist fastslå, hvornår distriktet modtog den første leverance af sprængstof. Men sandsynligvis kom den indenfor de første to uger af februar 1945. En udateret følgeseddel viser, at den første leverance af sabotagemateriel bl.a. omfattede: 30 kg P.E. 2 (plastisk sprængstof), 60 forladninger, 75 detonatorer, 16 såkaldte tågesignaler og en mængde sprængblyanter med varierende tidsindstillinger.²⁴ Den 17. februar kom en mand til Skærbæk for at tale med Søren. Med sig bragte han et brev fra »Hans« (Sven Hoffmann). Det lød: »Kære Søren, I overbringeren heraf har du jo en mand for dig, som du jo har truffet før, og som jeg står inde for. Han vil være dig behjælpelig med at anvende de materialer, som du har fået fra mig, og jeg håber, at I kan få tingene ordnet sammen«.²⁵

Manden, som Søren stod overfor, var »Per« alias Peter Jebsen. Han var som nævnt faldskærmsagent i den britiske SOE-organisation, hvor hans dækningsnavn var DAIMLER, og han fungerede som instruktør i Region III. Jebsens baggrund var ganske usædvanlig. Han var nordmand og i 1942 flygtet fra en tysk fangetransport i Jylland. På Aabenraa-egnen kom han i forbindelse med modstandsbevægelsen, og her arbejdede han frem til april 1943, hvor han flygtede til Sverige og herfra videre til England. I England gennemgik han SOE-faldskærmsuddannelsen for i september 1944 at blive kastet ned over Danmark.²⁶

Jebsens ærinde i Skærbæk den 17. februar var ifølge Søren at instruere specielt i brugen af nedkastede håndvåben, dvs. Sten Gun-maskinpistol, amerikansk karabin, amerikansk pistol og engelske håndgranater. I instruktionen

30 kg P. E. L.
 4 mül hickfark
 1 - cardket
 60 farladningst
 75. delamalarst
 16 lägerignaler
 5 rül. spolerbränd
 25 kobberhyldere
 - sandaraks
 Dellyantet: 1 s - 5 r - 5 h - 3 gr - 3 gr.
 9 eks. Instruktions (4 x I - ~~1 x II~~ - 4 x byrke formationer)

Udateret følgeseddel på den første leverance af sabotagemateriel, som kom til Skærbæk. Leverancen kom sandsynligvis ad banen i begyndelsen af februar 1945.

blev der lagt særlig vægt på at anvende våbnene effektivt med mindst muligt forbrug af ammunition. Det var begrænset, hvor meget ammunition sabotørerne kunne slæbe med ved en jernbanesabotage, hvor de også skulle bære på sabotagemateriel.²⁷

Som det fremgår af Hoffmanns brev af 17. februar, havde Søren og »Per« truffet hinanden før. Det har givetvis også været i forbindelse med instruktion af Søren i anvendelsen af våben og sprængstoffer. Pastor Helms i Mjolden, der var en veteran indenfor Ringen, beretter, at han husede »Per« i marts 1945. Nordmanden ankom til præstegården en aften, og næste morgen cyklede han til Skærbæk. Fra Skærbæk kørte læge Ulfbæk Petersen ham videre nord på i bil.²⁸

Søren fik dog sin første våbeninstruktion af forstelev Knud Andersen, Røllum.²⁹ Knud Andersen var på grund af arrestationer gået under jorden på sin hjemegn. I begyndelsen af januar 1945 sendte regionsledelsen ham til Ribe, hvor han fra midten af februar fungerede som sabotageleder.³⁰ Mens Knud

I midten »Per«, alias Peter Jepsen, der fungerede som våbeninstruktør i Region III. Til venstre for Jepsen ses Søren Abild Jensen, og til højre Hans Beck Thomsen.

Billedet er taget i Skærbæk efter befrielsen, hvor Jepsen iførte sig sin britiske militæruniform. Han var lieutenant i SOE.

Andersen var i Ribe, brugte han som illegalt logi et lille loftsværelse i et af de gamle huse i Præstegade. Både her og i Sørenes værelser, der »lå bagud til gården« hos karetmagerens, kunne de »uforstyrret samles og arbejde«, som Niels Jensen udtrykker det. Videre beretter han, at da Søren en dag besøgte Knud Andersen for at få instruktion i våbenbrug, kom »Hans« for at tale med Knud Andersen. »Hans« bad dem om at være knap så uforsigtige – helt nede på gaden havde han kunnet høre smækkene fra våbenlåsen.³¹

Præcist hvornår den første egentlige leverance af håndvåben kom til Skærbæk vides ikke, men det har sandsynligvis været ultimo januar/primus februar 1945.

Når der kom en våbenleverance, skulle godset naturligvis transporteres til et sikkert depot. Transporten stod føromtalt Niels Brandt for. Han havde en lastvogn til rådighed, som var udstyret med papirer fra den tyske værnemagt. De gav ham en bevægelsesfrihed, som lå ud over det normale. Depotet for sprængstof og våben blev anbragt hos gårdejer Andreas Beck, idet halvdelen blev anbragt i laden, den anden i en halmstak vest for byen.³² Fra dette hoveddepot skulle sabotagegruppen i Døstrup og Hans J. Bjerrum forsynes med gods. Magnus Schmidt transporterede det selv til Døstrup med vogn.

Våbnene var gemt i sække, der var fyldt med spåner. Bjerrum afhentede sit gods efter samme recept.³³

Søren stod for instruktionen i våbenbrug. Skærbæk-gruppen blev instrueret på hans værelse, og våbnene blev afprøvet i en tysk bunker fra 1. Verdenskrig, som lå i en plantage uden for byen.³⁴ De to lokale læger, Beck og Ulfbæk Petersen, var taget i ed i forvejen, så hvis der skete uheld i forbindelse med afprøvningen, ville de få en bestemt opringing.³⁵

Også udenbys-grupperne blev instrueret i våbenbrug af Søren, som cyklede derud om natten. Den viden om sprængstoffer, Søren havde erhvervet hos »Per«, formidlede han naturligvis videre, ligesom han også i vid udstrækning synes at have fremstillet bomberne, både for Skærbæk-gruppen og Døstrup-gruppen.³⁶

Døstrup-gruppen havde i øvrigt svare kvaler med at finde et egnet gemmested til depotet. Først gemte man tingene hos Magnus Schmidt, så prøvede man med et hul i kirkegårdsdiget, senere gravede man en kiste ned i jorden mellem træerne bag kirken, men der blev efterhånden trådt en sti til stedet. Det frygtede man kunne virke påfaldende.³⁷ Den 1. marts løste pastor Ebbesen i Døstrup endelig de illegale sognebørns problem. Han gav nemlig sin velsignelse til at gruppen kunne bruge hønsehuset i præstegårdens avlsbygning til depot for våben og bomber.³⁸

Bevæbningen af ventegrupperne var i første omgang yderst sparsom. Da Georg Lassen, som havde organiseret omtalte gruppe fra Rømmøddæmningen, i april henvendte sig til Niels Jensen for at blive optaget i organisationen, gav Søren den nye gruppeleder en engelsk pistol med. Så kunne Lassen »vise sine folk, at de var optaget i den organiserede modstandsbevægelse«. ³⁹ Mon ikke også Thielsen og Hans J. Lassen på samme vis hver havde fået en pistol?

Ved en lejlighed måtte Skærbæk-gruppen i hast flytte depotet i laden hos Andreas Beck. En formiddag fik han besøg af en tysk officer, som meddelte, at laden samme aften skulle bruges til indkvartering af et tysk kompagni. Der skulle derfor strøs halm ud, og under halmen var depotet gemt. Der blev lagt råd op, og Søren Abild Jensens lillebror, Jens, som tjente hos Andreas Beck måtte inddrages. Jens, som kun var 15 år og hidtil af karetmager-familien var holdt uvidende om den øvrige families illegale aktiviteter, læssede våben m.m på en hestevogn og anbragte staldgødning øverst. I flere læs kørte han hele molevitten ud på en mark tilhørende Beck. Her blev de forskellige ting så gravet ned.⁴⁰

I april gik en våbentransport til Skærbæk galt. Der var truffet aftale om en forsendelse af våben og ammunition fra Nordjylland, som skulle komme til Skærbæk med jernbanen. Ladningen skulle opbevares hos gårdejer Niels B. Andersen, Mjolden, for senere at blive fordelt i Sønderjylland. I Mjolden

var der gennem smedemester Peter Christiansen dannet en ventegruppe med gårdejer Hans P. Hansen som leder. Med afsenderen i Nordjylland – det var uden tvivl den jyske nedkastningschef Toldstrup – var det blevet aftalt, at forsendelsen af sikkerhedshensyn skulle adresseres til den tyske værnemagts kantine på Rømø. Da som tidligere nævnt vognmand Niels Brandt havde godstransporten fra stationen i Skærbæk til færgen, var det planen, at han skulle tømme jernbanevognen og køre godset til Mjolden i stedet for til færgen. Her havde man dog gjort regning uden vært, for modtageradressen fristede andre undervejs sydpå. Om forsendelsens videre skæbne beretter Søren Abild Jensen: »I Silkeborg blev vognens indhold opdaget af nogle jernbanefolk. Da disse dog var tilsluttet den organiserede modstandsbevægelse, fik de besked om at sende den videre. Men i Vejle gik det galt. Her blev indholdet opdaget af nogle uorganiserede modstandsgrupper, der så tømte vognen og beholdt indholdet.«⁴¹

Hvorvidt Vejle-folkene har været mindre organiserede end dem i Silkeborg er nok tvivlsomt. Mon ikke blot de mange rare sager har været en for stor fristelse ud fra devisen: enhver er sig selv nærmest?

Historien om leverancen med den fristende adressat har en anden version, som også er plausibel: Jernbanevognen skulle ganske enkelt være blevet saboteret på Viborg banegård.⁴²

Som nævnt var leverancen fra Nordjylland ikke udelukkende tiltænkt Skærbæk distrikt. En del skulle distribueres videre til det øvrige Sønderjylland. Også i andre tilfælde brugte regionen Skærbæk-gruppen til våben- og sprængstoftransporter uden for distriktet. Det skyldtes Niels Brandts ovennævnte værnemagts-Ausweiss. Om en af disse specielle transportere beretter Søren Abild Jensen: »Den 7. februar kom »Hans«, rejsesekretær ved regionen. Han var kommet med toget fra Ribe, hvor han havde besøgt Knud Andersen, der var leder af sabotagegruppen dér. I Ribe havde man lejet et rum i et større garageanlæg, hvor man opbevarede et lager af våben og sprængstof. Garageanlægget var nu blevet beslaglagt af tyskerne, og rummet med våben og sprængstof skulle nu hurtigt tømmes. Da man i Tønder stod og manglede ovennævnte ting, håbede »Hans«, at vi kunne klare transporten fra Ribe til Tønder samme dag. Jeg kontaktede Niels Brandt, og han var klar til at køre straks over middag, så »Hans« kunne fortsætte til Tønder for at gøre klar til modtagelse der. Vi aftalte kun, at der skulle være en kontaktperson et bestemt sted i udkanten af Tønder. Da vi ankom til Ribe, fik vi hurtigt kontakt med Knud Andersen, som jeg kendte i forvejen. Knud Andersen fulgte os til garageanlægget, hvor der allerede var opstillet tyske vagtposter, da en del af rummene var fyldt med tysk materiel. Vi fik vognen bakket så langt ind i garagerummet som muligt, og fik den læsset. Våben og sprængstof, som vi skulle hente, lå

gemt under nogle tørv. Disse tørv anvendte vi så igen til at gemme ovennævnte ting på lastvognen. Vi startede så mod Tønder, en strækning på 47 km, og alt gik godt, indtil vi nåede ca. 2 km nord for Tønder. Her blev vi standset af en tysk vejpatrulje, der ville have en nærmere forklaring på vort ærinde i Tønder. Niels Brandt gav en forklaring om, at vi skulle ind til en autoforretning i udkanten af Tønder for at få byttet et kugleleje. Tyskerne ville imidlertid have vished for, at forklaringen var rigtig og eskorterede os ind til forretningen. Da den mand, vi skulle kontakte i udkanten af Tønder, så, at vi kom med tysk eskorte, forsvandt han. Imidlertid forsvandt tyskerne, da vi kørte ind til autoforretningen, og efter at vi havde kørt ud og ind mellem holdende biler, kørte vi ind til Tønder, hvor vi til alt held mødte Munch Knudsen, der var gået ud for at se, om alt gik rigtig til. Af ham fik vi så besked på at køre til gartner Bach i Leosallé, hvor vi afleverede, hvad vi havde med. Våben og sprængstof blev her gemt i et drivhus«. ⁴³

Om en anden dramatisk transport for regionsledelsen beretter Søren Abild Jensen: »Fra nord skulle der komme en lastvogn med våben og ammunition. Af dette skulle vi beholde halvdelen, og den anden halvdel skulle vi så transportere til Frederiksgård i Dravedskov nær Tønder. Disse våben skulle bruges til bevæbning af grupper i Tønder samt Tønder politi. Aflæsning af den ene halvdel skete hos gårdejer Andreas Beck, hvor den blev gemt under noget halm i laden. Den anden halvdel blev så gemt under nogle hegnspæle, og vognen fortsatte mod Dravedskov. Øst for Skærbæk kom en deling tyske soldater under ledelse af en løjtnant. Han forlangte, at delingen skulle have lov til at køre med til Arrild. Heldigvis opdagede ingen, hvad der lå gemt under hegnspælene. Vi nåede velbeholdne frem til Frederiksgård, hvor våbnene skulle nedgraves. Under nedgravningen af våbnene kom nogle skovarbejdere tilfældigt forbi. De fik at vide, hvad der ville ske dem, hvis de sladrede. At de ikke ville gøre dette, beviste de ved at hjælpe os med at grave ned«. ⁴⁴

Sabotagegrupperne går i aktion

Som nævnt var regionsdannelsen omkring årsskiftet 1943-44 sket på allieret tilskyndelse for at modstandsbevægelsens aktioner kunne koordineres med de allierede militære prioriteringer.

Den første allierede operationsbefaling til modstandsbevægelsen blev udstedt af SHAEF, det allierede militære hovedkvarter, den 14. juni 1944. Operationsbefalingen opfordrede modstandsbevægelsen til at hæmme og forsinke de tyske troppetransporter gennem Danmark så meget som muligt. Tidspunktet

for befalingen var ikke tilfældig, men hang nøje sammen med den allierede invasion i Normandiet 8 dage tidligere. De allierede håbede med andre ord, at sabotage mod tyske trolleytransporter ad den danske jernbane ville svække den tyske kampkraft i Frankrig.

Jernbanesabotagen vedblev at stå højt på de allieredes ønskeseddel, ikke mindst efter at tyskerne omkring årsskiftet 1944-45 begyndte at overføre et stort antal kampvante tropper fra Norge til fronten sydpå. Disse tropper blev sejlet til først og fremmest Århus, for herfra at blive transporteret med tog ned gennem Jylland.⁴⁵

I december 1944 udsendte Region III's ledelse et direktiv til bylederne. Direktivets første punkt var, at man »skulle forhindre eller sinke troppeforskydninger gennem området«. ⁴⁶ Som det er fremgået, var det illegale arbejde i Skærbæk i vinteren 1944-45 nu ikke ligefrem karakteriseret ved sprængninger af jernbaneskiner, men nok så meget ved møjsommelig opbygning af en brugbar organisation. Billedet var ganske identisk i resten af regionen – man forberedte sig til en offensiv. Den startede i nogle af regionens distrikter i februar, andre distrikter måtte vente til marts.

Første gang Skærbæk distrikt gik i aktion var den 3. marts, hvor der blev foretaget skinnesprængninger mellem Skærbæk og Døstrup. Flere aktioner fulgte. Den 5. marts: skinnesprængninger mellem Bredebro og Døstrup. Den 7. marts: skinnesprængninger mellem Skærbæk og Brøns. Den 3. april: skinnesprængninger mellem Bredebro og Døstrup. Den 7. april: Sporskiftesprængning på Bredebro station. Den 9. april: skinnesprængninger mellem Skærbæk og Brøns. Den 15. april: Afsporing af et tog mellem Døstrup og Skærbæk, og den 16. april: skinnesprængninger mellem Døstrup og Skærbæk.⁴⁷ Denne opgørelse over aktioner i Skærbæk distrikt er udarbejdet på grundlag af samtidige indberetninger indenfor DSB og må derfor tillægges en høj kildeværdi.

Byleder Niels Jensen har opregnet i alt 9 aktioner,⁴⁸ altså een mere end ovenstående opgørelse. Hans dateringer divergerer også lidt, hvilket i nogle af tilfældene kan skyldes, at DSB's tidsangivelser nødvendigvis må angive eksplosions-tidspunktet, mens Niels Jensens sandsynligvis angiver det tidspunkt, hvor folkene anbragte sprængladningerne. Undertiden anvendtes bomber med lang tidsforsinkelse – forsinkelser som endda undertiden var så upålidelige, at der løb yderligere adskillige timer på.

Opgørelsen baseret på DSB-indberetninger synes dog ikke at være komplet. Således er det vanskeligt i den at identificere en aktion, som Hans J. Bjerrum med sikkerhed udførte på Brøns station, hvor han sprængte fire togvogne læsset med træ til tyskerne. Niels Jensen daterer denne aktion til den 16. april. Ifølge Niels Jensens beretning skulle der også have været foretaget en

sprængning på Brøns station den 5. april. Endelig omtaler Niels Jensen en aktion med syv sprængninger ved Brøns så sent som den 29. april.

Alt i alt kan man dog fastslå, at der i Skærbæk distrikt blev foretaget mellem 8 og 10 aktioner, hvor antallet af sprængninger pr. aktion varierede fra 1 til ca. 12.⁴⁹

Sabotagelederen Søren Abild Jensen afholder sig i sin beretning udtrykkeligt fra præcise dateringer. Til gengæld får man fra hans hånd en levende og ikke mindst teknisk kompetent skildring af aktionerne mod jernbanen: »De fleste aktioner foregik på den måde, at vi i ly af mørket sneg os frem til jernbanenettet, hvor vi under et stykke af en jernbaneskinne (helst hvor to skinner blev samlet) skrabede de sten bort, der var mellem to sveller. Så blev bomben anbragt. Bomben bestod af plasticsprængstof og kunne formes efter behov. Så blev den forsynet med de fornødne tændmidler. Tændsatsen var en blyantliggende genstand, hvis ene ende var anbragt i en blykapsel. Inde i blykapslen var en glasbeholder med syre, samt en tynd tråd, der havde forbindelse til tændsatsen. Ved at klemme blykapslen sammen, kunne man knuse glasbeholderen, der indeholdt syren. Når denne syre havde ætset tråden over, blev tændsatsen udløst, og bomben sprang. Da denne tråd havde forskellig tykkelse, hvilket var angivet uden på kapslen, kunne vi vælge det tidspunkt, bomben skulle eksplodere, f.eks. fra 10 minutter til flere timer. Vi kunne på den måde udlægge bomber ret tidligt på natten og nå hjem igen, for senere på natten at blive vågen ved lyden af eksplosioner, der godt kunne være ret kraftige. Skulle der laves en togafsporing, var fremgangsmåden dog en anden. Her skulle anbringes en ret kraftig sprængladning under skinnerne og samtidig anbringes en speciel tændsats øverst på jernbaneskinnen, således at det blev toget, der kom til at antænde bomben. Da denne tændsats var ret synlig og kunne ses af de tyske vagtposter på jernbanenettet, var vi nødsaget til at anbringe den umiddelbart før toget skulle passere stedet.⁵⁰

Den enkelt-aktion, som står klarest i Sørens erindring, er netop togapsporingen den 15. april kl. 01.15 – en aktion som Søren daterer til »omkring den 6. april«: »Over den engelske radio var der kommet meddelelse om, at der var troppetransporter på vej sydpå. Disse meddelelser blev givet ved et kodeord. Kodeordet til os på dette tidspunkt var på lige datoer: »Hilsen til Hanne«, og på ulige datoer: »Hilsen til Trine«. For os betød dette, at vi straks skulle gå igang med at sabotere jernbanenettet så meget som muligt for derved at hindre de tyske tropper i at gå mod syd. Jeg havde gennem postbud Jens Christian Hansen, der havde sin daglige gang på jernbanestationen, fået oplyst, hvornår det første særtog ville passere strækningen, efter at det sidste danske tog var kørt for denne aften. Da vi udover meddelelsen over BBC også fra regionen havde fået meddelelse om, at sabotagen skulle være så effektiv som muligt,

blev vi hurtigt enige om at udføre en togafsporing. Efter at alt var gjort klar, vandrede vi så sent om aftenen over markerne til stedet, hvor afsporingen skulle finde sted. Vi var netop færdige med at anbringe sprængstoffet under skinnerne, da vi pludselig hørte et tog nærme sig med stor fart fra syd. Efter planen skulle vi have ca. 20 minutter endnu, før toget fra nord skulle passere. I sidste øjeblik nåede vi at springe bort fra jernbanelinien, før toget passerede, og bomben sprang. Der lød et frygteligt brag, dels fra sprængladningen og dels fra jernbanevogne, der pløjede sporet fuldstændigt op over en strækning af ca. 1-200 m. Samtidig fløj sten og rester af jernbanesveller os om ørerne. Pludselig var alt næsten stille, der hørtes kun nogle opgivende »suk« fra lokomotivet. Vi forlod hurtigst muligt stedet, og nåede alle hjem efter at have vandret en større omvej sydvest om Skærbæk for at undgå landevejene mest muligt, af hensyn til de af tyskerne udsendte styrker. Toget, der blev afsporet, var et tomt lazarettog, som var blevet anmeldt, efter at Jens Chr. Hansen havde fået sine oplysninger på stationen.«

Senere samme dag var Søren ude at besigtige det væltede tog. Blandt andre nysgerrige på stedet var også Magnus Schmidt fra Døstrup-gruppen. Med ham aftalte Søren på stedet, at lige så snart sporet var ved at være klar igen, skulle Døstrup-gruppen gå igang med at udføre sprængninger syd for Døstrup. Samme aften, søndag den 15. april, anbragte Døstrup-gruppen 6 bomber ved Døstrup by, hvoraf kun nogle eksploderede.^{50a} De sprængladninger, der virkede, detonerede ifølge DSB's indberetninger den 16. april kl. 09.45.

Den voldsomme aktivitet i disse dage gav anledning til, at Gestapo begyndte at interessere sig lidt for meget for Døstrup, og en dag gik der i Skærbæk

Afsporingen af et tysk lazarettog den 15. april 1945 var effektiv og holdt jernbanelinien lukket i lidt over 30 timer.

Billedet er taget den 16. april, da sabotage-folkene fra Skærbæk var ude for at tage skaderne i øjesyn.

rygter om, at der var taget 6 mand i Døstrup. Andreas Beck cyklede derfor straks til Døstrup for at orientere sig og kunne konstatere, at rygterne var falske. Sørens teori var herefter, at rygterne måske var sat igang af tyskerne for at se, hvem der fik travlt med rejseforberedelser.⁵¹

Aktionen den 15. april var Døstrup-gruppens sidste. Om de forudgående er der gjort følgende optegnelser: »Natten mellem 4. og 5. marts blev de første 4 bomber fabrikeret hos Schmidt, de 3 af dem blev udlagt samme nat. Ved udlægningen af den fjerde blev gruppen forstyrret af de tyske vagtposter, der kun var ca. 15 m borte. Bomberne var indstillet på 12 timer, men på grund af temperaturforholdene eksploderede de først efter 21 timer. Banen var så blokeret et lille døgn, men begivenhederne blev meddelt i den engelske radio, hvilket jo gav gruppen blod på tanden ... 2. påskedag den 2. april blev der udlagt 6 bomber mellem Døstrup og Vollum, heraf eksploderede de fire. De andre to blev fundet af den tyske sprængkommando. Lørdag den 7. april blev samtlige sporskifter syd for Bredebro sprængt, ligesom der blev foretaget 4 sprængninger mellem Bredebro og Visby. Af forsigtighedshensyn blev sprængstoffet transporteret over Mjolden-Randerup til bestemmelsesstedet.«⁵²

Om Hans Jessen Bjerrums aktioner er kildematerialet mere sparsomt. Der findes dog en andenhånds-beretning om hans aktion mod de holdende jernbanevogne på Brøns station: »En dag skulle Hans Jessen Bjerrum bortsprænge en vognladning træ på stationen i Brøns. Med en bombe i lommen – og det var ved højlys dag – gik han ind på stationen, hvor der gik en tysk vagtpost. Bjerrum og vagtposten kom i snak, men da der var gået et stykke tid, vendte Bjerrum omkring – foregivende at skulle træde af på naturens vegne. Vagtposten forsvandt, og med en hurtig bevægelse fik Bjerrum skrabet et så stort hul i gruset under en skinne, at han kunne få bomben monteret deri. Efter at hullet var tildækket igen, gik han roligt tilbage til sin cykel og forsvandt efter dog først at have vinket pænt farvel til vagtposten. En time efter eksploderede bomben, og den resterende del af dagen var det umuligt at lade tog passere stedet.«⁵³

Bjerrum foretog i øvrigt andre aktioner sideløbende med angrebene på togtrafikken. Hans yndlingsmål var lastbiler tilhørende danske vognmænd, der kørte materiel for tyskerne.⁵⁴

Søren Abild Jensens beskrivelse af togafsporingen den 15. april viser, at aktioner kunne blive udløst af en særmelding over BBC, den engelske radio. Om netop den aktion blev udløst via særmelding får stå hen, men systemet blev i alle tilfælde anvendt periodisk i Region III fra den 7. februar 1945.⁵⁵ Hvert distrikt havde i forvejen modtaget en meddelelse om hvilket kodeord, der skulle udløse en aktion, og hvor i distriktet aktionen skulle finde sted. De magiske ord i meddelelsen var naturligvis også affattet i kode, så i Skærbæk

distrikt var det altså kun Søren Abild Jensen, der var i stand til at tyde den. Der skal ikke her gøres nærmere rede for systemet, som nok kan forekomme indviklet (se ill. side 182f).

Der blev anvendt andre udløsningsmetoder og aktionsplaner, som også kan følges i detaljer i de meddelelser, der tilgik Søren fra regionen. Sammenfattende kan man fastslå, at regionsledelsen periodisk forsøgte sig med 1. Samlet offensiv i regionen på en bestemt dato. 2. Fri jagt på fastsatte dage og 3. Fri jagt på en bestemt strækning. Dertil kom så en helt generel ordre om, at grupperne skulle angribe al sydgående tysk trafik og vise personligt initiativ.⁵⁶

Den skiftende taktik afspejler de konstante bestræbelser, som Jyllandsledelsen og regionsledelsen udfoldede for at få jernbanesabotagen til at virke effektivt. Målet var at koordinere den samlede jernbanesabotage i Jylland således, at den tyske trafik blev påført væsentlige forsinkelser. Størst ville effekten naturligvis være, hvis man kunne blokere både den vestlige og østlige længdebane ned gennem Jylland samtidigt. I hvor høj grad jernbanesabotagens mål blev nået både generelt set og i Skærbæk distrikt, ligger uden for denne artikels rammer.⁵⁷ Blot skal anføres, at ifølge samtidige DSB-opgørelser påførte aktionerne i Skærbæk isoleret set fra 275 til 1905 minutters afbrydelser i togtrafikken.⁵⁸

Hvis store forsinkelser skulle opnås, var nøgleordet koordinering, også på det lokale plan. I april aftalte Skærbæk og Tønder distrikter et sabotagesamarbejde, hvorved de to distrikters afsporingssaktioner synkroniseredes. Ovennævnte afsporing den 15. april var Skærbæks bidrag. Dagen før havde Tønder foretaget en afsporing, som spærrede linien i 15 timer. Der var herefter ca. seks timers fri passage, inden Skærbæks aktion spærrede linien i 1905 minutter, dvs. ca. 32 timer. Det vellykkede eksperiment blev aldrig gentaget.⁵⁹

Søren Abild Jensen havde også aftalt et sabotagesamarbejde med Ribe distrikt, hvis leder Knud Andersen han jo kendte i forvejen. Mod slutningen af februar blev Knud Andersen imidlertid såret og arresteret under en ildkamp med tyskerne, så planerne gik i vasken.⁶⁰

I midten af april forsøgte Skærbæk og Ribe et nyt samarbejde om en sprængning af jernbanebroen over Rejsby å mellem Ribe og Skærbæk, men aktionen, som var iværksat på regionsledelsens foranledning, kom aldrig til udførelse.⁶¹

Generelt led sabotage-effektiviteten på vestbanen af, at der var for få grupper at sætte ind. Skærbæk og Gram distrikter måtte være med til at bære den byrde, som Tønder og Ribe distrikter ikke kunne klare alene. Manglen på sabotagegrupper var et generelt problem i regionen.⁶²

I et direktiv fra regionsledelsen til sabotagelederne af 10. april indskærpedes vigtigheden af at gå i aktion mod jernbanenettet. Direktivet gjorde i den

Eks. på meddelelse om kodeord sendt over den engelske radios (BBC) danske udsendelse.

For at tyde koden krævedes følgende:

1. en trykt bogstavkombination.
2. en kodenøgle (evt. et vers fra en sang.)

samt kendskab til at kombinere ovennævnte.

Den trykte bogstavkombination ses på siden til højre.

Kodenøglen (verset) måtte af sikkerhedsgrunde ikke være nedskrevet, blev som reglen givet ved personlig kontakt med en person fra regionsledelsen. Denne kodenøgle blev ofte udskiftet, og altid, når der var mistanke om, at gestapo havde fået kendskab til den.

For at kunne løse nedenstående kode, skulle man vide, at kodenøglen (verset) på daværende tidspunkt var:

Mangen eg er for uvejret segnet

Fremgangsmåden var derefter følgende;

Først skrev man kodenøglen (verset) på denne måde

M A N G E N E G E R F O R U V E J R E T S E G N E T

herunder ko- > Q O G O Y E
den b a k k u s

(Se siden mod venstre)

Ændring af Kodeord I - II og III.

Nedenstående Hilsener, nævnt sammen med sædvanlige Hilsener i "Særmeldingerne" fra BBC, har følgende Betydning:

"QOGOYE", udsendt paa en lige Dato er Kodeord I; - udsendt paa en ulige Dato er det kun Camouflage.
 "PIYGG", udsendt paa en lige Dato er Kodeord II; - udsendt paa en ulige Dato er det kun Camouflage.
 "WOLGN", udsendt paa en lige Dato er Kodeord III; - udsendt paa en ulige Dato er det kun Camouflage.
 "DREJ", udsendt paa en ulige Dato er Kodeord I; - udsendt paa en lige Dato er det kun Camouflage.
 "ISYU", udsendt paa en ulige Dato er Kodeord II; - udsendt paa en lige Dato er det kun Camouflage.
 "MIGGN", udsendt paa en ulige Dato er Kodeord III; - udsendt paa en lige Dato er det kun Camouflage.

Aktionsordren gælder som hidtil 3 Døgn. Forlængelse af Aktionen udover de 3 Døgn, vil jo almindeligvis ikke blive en Gentagelse af Kodehilsenen, men blive dets Pendant, F.Eks.: Kodeord III er givet i Udsendelsen fra BBC den 16/3 Aften med Hilsen til "WOLGN", og Aktionen fortsættes ved Hilsen til "MIGGN" udsendt fra BBC den 19/3 Aften. Bliver "WOLGN" nævnt den 19/3 og ikke "MIGGN" er det imidlertid ikke Ordre om fortsat Aktion. Ordningen er gældende fra Lørdag den 17/5 Kl 12,00. Koden maa ikke falde i Fjendens Hænder, den bør kun være kendt af QGNJKSL og DQJLSEIWK I, der begge maa foretage Aflytning.

Jernbanesabotagen kunne udløses via særmeldinger over BBC i form af kodeords-hilsener. På illustrationen her forklares, hvordan kodeordet blev tolket.

Nederst ses eksempel på en besked i kode fra regionsledelsen vedrørende sabotage og en bogstavkombination til brug ved tolkning af kodeordet. Søren Abild Jensens forklaring på kodens funktion ses øverst.

Så anvendte man den trykte bogstavkombination på følgende måde:

fulgte først den øverste vandrette linie frem til bogstavet "M" og derfra lodret ned til "Q" og aflæste her det lille bogstav, der stod ved "Q" i dette tilfælde "b", der så blev skrevet under bogstaverne M-Q som vist. Det næste blev så "A" og lodret ned til "O" og her aflæstes så det lille bogstav "a", der så blev skrevet under A-O, og således fortsatte man aflæsningen så koden QOGOYE blev til kodeordet "bakkus".

"PIYGCQ" blev til "Frans", "WOLGN" blev til "Hanne"
 "DREJ" - - "LISE", "ISYU" - - "Olaf"
 "MICGN" - - "Trine", og nede i teksten blev
 "QGNJKSL" - byleder og
 "DQUJLSEIWK" - leder af R I = sabotageleder.

Når der så f. eks. var hilsen til "bakkus" på en lige dato betød dette, at der skulle udføres sabotage på den strækning af jernbanelinien, der havde tildelt "Kodeord I".

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Ao	Ae	Am	Ah	Aa	Ag	Al	Ac	Al	Aw	Ac	Ab	Aj	Ay	At	As	Av	Af	Ak	Ad	Ag	An	Ap	Ax	Au	Ar
Ba	Be	Bf	Bs	Bi	Bf	Bt	Bs	Bu	Bx	Bk	Bs	Bq	Bt	Ba	Bw	Be	By	Bj	Bn	Bd	Bv	Bb	Be	Bg	Bp
Cw	Cs	Cu	Cf	Cx	Cp	Ct	Ca	Cc	Cj	Cv	Cy	Ck	Ci	Cq	Cn	Cx	Cz	Cm	Cl	Ch	Cg	Ce	Cb	Cd	Ce
Lh	Li	Lf	Lr	Ld	Lx	Dc	Dc	Dv	Ds	Dm	Dp	Di	Dl	Dj	Dy	Dj	Dw	Dn	Dt	Da	Db	Ds	Dg	Dc	Dd
Eq	Ea	Ey	Eu	En	Ec	Ej	Et	Ep	Ef	El	Ei	Eg	Ea	Ea	Es	Et	Et	Et	Et	Et	Et	Et	Et	Et	Et
Ft	Fa	Fd	Fc	Fw	Fb	Fu	Fh	Fy	Fe	Fj	Fo	Fp	Fk	Fs	Fa	Fi	Fm	Fv	Fr	Ff	Fg	Fi	Fa	Fa	
Gy	Gm	Gt	Gq	Go	Gu	Gn	Gx	Gs	Gv	Gp	Gw	Ge	Gk	Gr	Gl	Gi	Gj	Gz	Gh	Ga	Gc	Gd	Gi	Gg	
Hd	Hl	Hj	Ha	Hn	Hz	Hy	Hf	Hx	Hu	Ho	Hn	Hw	Hr	Hb	Hv	Hq	He	Hs	Hg	Hc	Hp	Hk	Hi	Ht	Hk
Ir	Id	Ix	It	Ib	Ia	Ia	Il	Iq	Ip	Iu	Ie	Ic	Ie	Iv	Ia	Ig	Iw	If	Ij	Iz	Ia	Iy	Ih	Ik	Il
Jp	Jt	Jh	Jz	Js	Jw	Je	Jr	Jm	Jc	Jf	Jq	Ja	Jy	Jx	Jd	Jy	Jg	Jb	Ji	Ju	Jc	Jl	Jn	Jj	Jk
Kv	Kn	Kp	Km	Kd	Ks	Ko	Ky	Kj	Kk	Kb	Ku	Kc	Kg	Kw	Kf	Kx	Kr	Ka	Ke	Kt	Kl	Kh	Kk	Ki	Kj
La	Lh	Lb	Ly	Lr	Lv	Lp	Li	La	Lt	Ls	Lx	Ld	La	Lo	Lg	La	Lq	Lw	Lc	La	Lk	Lj	La	Lf	Ll
Mb	Mg	Ma	Mk	Mh	My	Mv	Ms	Mj	Mz	Md	Mt	Mg	Me	Mo	Mn	Mx	Mc	Mf	Ml	Mi	Mw	Mu	Mp	Mn	Mf
Nn	Nb	Nz	Nw	Nc	Nt	Ng	Nq	Nt	Ny	Nx	Nb	Nr	Nl	Ns	Nc	Nn	Nd	Np	Nb	Nc	Ns	Nj	Nz	Nf	Nf
Oa	Ob	Oz	Ow	Og	Oe	Ok	Od	Oe	Or	Of	Oi	Op	Ol	Om	Os	Ov	Oy	Oq	Oo	Oj	On	Ox	Ox	Ou	Ou
Pj	Pw	Ek	Ez	Pp	Pc	Pl	Pv	Pe	Pi	Pg	Pd	Pf	Po	Pa	Py	Pt	Ps	Ln	Pz	Pr	Ph	Pe	Pq	Pn	Pb
Qe	Qf	Qv	Qg	Qz	Qs	Qd	Qn	Qi	Qk	Qy	Qj	Qb	Qn	Qe	Qt	Qh	Ql	Qu	Qo	Qw	Qx	Qr	Qp	Qe	Qa
Ri	Rv	Rs	Rd	Rl	Rt	Rb	Rj	Rw	Ro	Rz	Rn	Rn	Rh	Rg	Rn	Rc	Rk	Re	Rx	Rp	Rf	Rq	Rr	Ry	Ra
Sl	Sc	Sr	Sb	Sj	Sk	Sz	Sm	Sg	Sd	Sa	Sv	Sx	Se	Sf	Si	So	Sp	Sh	Sw	Sn	Sy	Su	Ss	Sq	St
Tf	Tj	Tg	Ti	Tv	Tc	Te	Tn	Tl	Tt	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz	Tz
Un	Ux	Ue	Uy	Ug	Ur	Uv	Uu	Ui	Uk	Uz	Ud	Up	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur	Ur
Vk	Vr	Vn	Vn	Vt	Vl	Vm	Vp	Vd	Vg	Vc	Vs	Vy	Vj	Vl	Vh	Ve	Vv	Vx	Vu	Vf	Vt	Vv	Vv	Vv	Vv
Wc	Wp	Wq	Wn	Wt	Vj	Vm	Vu	Wt	Wg	Wb	Wt	Wg	Wb	Wt	Wb	Wd	Wl	Wl	Wl	Wl	Wl	Wl	Wl	Wl	Wl
Xs	Xu	Xi	Xp	Xc	Xd	Xw	Xg	Xh	Xb	Xn	Xl	Xs	Xf	Xj	Xe	Xk	Xn	Xv	Xr	Xy	Xq	Xt	Xa	Xo	Xx
Yg	Ys	Yl	Yu	Yn	Yh	Yk	Yf	Yn	Yq	Yc	Yv	Ye	Yd	Yp	Yj	Yb	Yc	Yb	Yc	Yb	Yc	Yb	Yc	Yb	Yc
Zx	Zy	Zo	Zj	Zq	Zh	Zs	Zb	Zk	Zm	Zr	Zt	Zu	Zw	Zn	Za	Zf	Zc	Zg	Zp	Zi	Zd	Zv	Zl	Zk	Zk

forbindelse opmærksom på, at landevejsnettet også var et oplagt mål for aktioner. Især pegedes på Hovedvej 1, 10 og 11. Man anbefalede træfældning eller sprængning. Ved træfældning skulle de enkelte træer have den tilstrækkelige længde og tykkelse, og fældningen burde udføres over en strækning på 100 m. Ved sprængning anbefalede det at anbringe ladningen i stenkister eller simpelthen at gå til angreb på vejbroer. Ingen af delene blev udført i Skærbæk. Søren Abild Jensen forklarer hvorfor: »Sprængninger af broer og stenkister (hvor et vandløb var ført under vejbanen) havde vi forberedt, men det krævede efter vore udregninger for meget sprængstof, og vore beholdninger var på dette tidspunkt ikke ret store. Opmåling af broer og stenkister samt afmærkning af disses placering vakte ingen mistanke. Disse ting blev nemlig udført af vejvæsenet, dvs. formand ved Tønder amts vejvæsen, Hans Rasmussen, der dengang boede i Brøns. Med hensyn til fældning af vejtræer inden for Skærbæk distrikt lå det lidt tungt. Vi måtte først vente på, at de skulle vokse sig store, og til den tid kunne vi vel rekvirere et ingeniørkompagni med motorsave«. ⁶³

Skærbæk-folkenes snusfornuft kom også til udtryk i deres reaktion, eller rettere mangel på samme, på et direktiv af 9. april fra Jyllandsledelsen/regionen. Direktivet, som også kendes fra andre dele af Jylland, opfordrede til uindskrænket krig mod danske arbejdere, der frivilligt arbejdede på tyske arbejdssteder. I Skærbæk distrikt kunne pansergravs-byggeriet ved Rejsby komme på tale, men Skærbæk renoncerede af tre årsager: Man havde for det første ingen aktiv gruppe i området, for det andet kunne man under ingen omstændigheder gå med til, at danske arbejdere blev skadet, og for det tredje fandt man, at direktivet »ikke var i overensstemmelse med de almindelige direktiver, der var givet fra regionens side«. ⁶⁴ Heri havde Skærbæk-folkene jo så ganske ret!

Sabotagegruppernes opgaver var dog ikke udelukkende af offensiv karakter. Den 27. februar 1945 udsendte de allierede operationsbefaling nr. 2 til den danske modstandsbevægelse. Operationsbefalingen opregnede forskellige muligheder for, hvordan et tysk sammenbrud ville forme sig i Danmark. En væsentlig del af befalingen omhandlede såkaldte anti-sabotageforholdsregler, som modstandsbevægelsen skulle tage for at forhindre tysk ødelæggelse af vigtige installationer, f.eks. kraftværker og havne.

Anti-sabotageforholdsreglerne fik en enkelt udløber i Skærbæk distrikt, idet man forberedte sprængning af portene ved Ballum sluse. Nogen tid før kapitulationen havde tyskerne lukket portene for at skabe store oversvømmelser langs vestkysten, ganske givet for at hæmme en evt. allieret invasion i området. Da vandet imidlertid var ferskt og ikke kunne anrette nogen skade på markerne, tog Skærbæk distrikt igen fornuftigt på tingene. Man aftalte at vente til det sidste med en sprængning, fordi den kunne få store mængder

saltvand til at strømme ind i området i tilfælde af en vestenstorm. Som befrielsen formede sig, fik man ikke brug for anti-sabotage i Skærbæk distrikt.⁶⁵ Den besindige i dette spørgsmål synes at have været byleder Niels Jensen, under hvem anti-sabotagen sorterede. Som han udtrykker det i sin beretning, så »fik han de unge snakket fra det«.⁶⁶

Efterretningstjeneste

I slutningen af marts 1945 oprettede Region III sin egen efterretningstjeneste, som ikke må forveksles med den illegale militære efterretningstjeneste, LIGA-EN. Oprettelsen af denne interne tjeneste vidner netop om manglende udveksling af oplysninger mellem LIGAEN og regionsledelsen. En del af forklaringen var, at chefen for LIGAEN's sydjyske sektion på dette tidspunkt havde flyttet sit hovedkvarter til Odense.⁶⁷ Regionsledelsen måtte derfor selv indsamle oplysninger om tyske troppers placering, militære anlæg og tyske flygtninge.

I Skærbæk distrikt blev det Søren Abild Jensen, som påtog sig at lede efterretningsarbejdet. Det skyldtes dels, at han var den eneste i distriktet, som rådede over førømtalte kodenøgle, dels at han havde et dæknavn med falsk adresse. Søren's efterretningsrapporter blev formidlet videre både pr. brev, ved samtaler med kurérer fra regionen på Jens Korsgård Nielsens advokatkontor samt med egen kurér.

Fra regionen fik Søren i kode tilsendt den adresse, han skulle sende sine rapporter til. En tid lang var adressen »Mejerist J. Nyberg Hansen, Ladelund landbrugsskole pr. Brørup«, for siden at ændres til »Inspektør Iver Jensen, Vejen«.⁶⁸ Bag begge adresser dækkede sandsynligvis højskolelærer Jørgen Bøgh sig, idet han forestod indsamlingen og bearbejdningen af efterretninger fra hele regionen.⁶⁹ I den sidste tid før kapitulationen blev Søren's rapporter formidlet videre ved en daglig kurer-virksomhed, som vil blive beskrevet nedenfor.

Oplysningerne om tyske militære forhold i distriktet fik Søren dels ved selv at cykle omkring, dels via meddelere, som ofte var organiseret i R2-grupperne. Tidligere omtalte vejmand Mads Rasmussen kunne observere den tyske trafik under et perfekt dække. Hans Bech Thomsen fra Birkelev kunne med sit jagtgevær som alibi færdes over området og observere de tyske batterier og forsvarstillinger.

Netop de tyske stillinger ved Rejsby interesserede »Mejeristen«, som bad Søren om jævnlige rapporter om udviklingen her. »Mejeristen« var således særdeles tilfreds med en detaljeret kort-tegning, som Søren fik lavet på en cykel-ekskursion til stillingen.

5/3 45

I Overensstemmelse med de udsendte Direktiver, Side 3, Punkt IX be-
des nedenstaaende Oplysninger senest den 31/3. indsendt til følgende Adres-
se: *Mejerist J. Nyberg Hansen, Ladelund Landbrugsskole pr. Brørup.*
JMBRXBED I THIH8 NALFXV RYTXQVKQISPSUNYHAICON NX IHYKWFP.

- I, Stabe- og Tropestyrker indenfor Omraadet (Vaabenart, Udrustning, Regimentsnummer m.v.)
- II, Militære Anlæg (Skyttegrave, Jansergrave, Pigtraadsbælter, Vejspar-
ringer, Skytstandpladser, Bunlers, Depoter for Vaaben, Ammunition,
Olie, Benzin, Forplejning, Fourage, Arbejdsredskaber o.s.v)
- III, Antal tyske Arbejdsstyrker og disses Indkvarteringssteder.
- IV, Antal Flygtninge og disses Indkvarteringssteder. *30 Privat*

I den Udstrækning det er muligt udfærdiges Oplysninger om militære
Anlæg paa Kort i I:40.000 eller paa Kalker i tilsvarende Maalestok.

Det paaregnes, at der indenfor hvert Byomraade oprettes en fast Efter-
retningstjeneste, hvis Oplysninger i en fortsat Strøm indsendes til oven-
staaende Adresse, saaledes at Ledelsen efterhaanden faar saa fuldstændige
Oplysninger som muligt vedrørende de tyske militære Forhold indenfor Om-
raadet.

PM

*Da afgørelsens time nærmede sig, udbad regionsledelsen sig med denne skrivelse et detaljeret efterret-
ningsbillede af Syd- og Sønderjylland, herunder også Skærbæk-området. Rapporterne skulle sendes til
en person, hvis navn naturligvis var skrevet i kode. I Skærbæk var det kun Søren Abild Jensen, som
kunne tyde den kodede adresse: »Mejerist J. Nyberg Hansen, Ladelund Landbrugsskole pr. Brørup«
(alias højskolelærer Jørgen Bøgh). Dokumentet her er særdeles sjældent. Kun meget få af den slags
meddelelser blev opbevaret.*

En vigtig kilde til oplysninger var de kontakter med tyskere, som Søren
plejede. Især var en bestemt underofficer snakkesalig, og at han var leder af
den tyske meldecentral i Skærbæk, gjorde ikke sagen ringere. Søren's omgang
med tyskere forblev ikke ubemærket, for ved kapitulationen indleverede en
lokal patriot en liste over mistænkelige personer til modstandsbevægelsen. Den
figurerede Søren på!⁷⁰

De sidste dage

Den sidste uges tid før kapitulationen blev hektisk. »Hjulerens« (Niels Jensen) hus og karetmagerværksted blev omdannet til en veritabel kommandocentral. Fra regionen fik man ordre til at sidde brandvagt ved telefonen, ligesom BBC's udsendelser skulle aflyttes døgnet rundt. »De unge«, som Niels Jensen karakteriserer R1-gruppen i Skærbæk, skulle passe deres civile arbejde om dagen, og derfor kom politibetjent Ejner Møller til at aflytte radio og passe telefon. Møller var gået under jorden og rejst bort fra byen – antagelig i forbindelse med tyskernes internering af politiet i september 1944 – men var nu kommet tilbage.

Udover telefon og radio foregik kommunikationen med omverdenen ved en kurér, Svend Åge Hansen, som dagligt cyklede til Arrild med situationsrapporter fra Skærbæk. Hos konsulent Nørgård, Brede, som tidligere havde formidlet kontakten mellem Skærbæk og Tønder distrikter, blev Svend Åge Hansen udstyret med nogle brochurer over frø, så han kunne agere repræsentant under sin flittige brug af apostlenes heste.⁷¹

Denne kurér-virksomhed var en udløber af et initiativ, som regionen tog i løbet af april for at sikre kontakten med bylederne. En særlig forbindelses-tjeneste blev oprettet via et antal meldingssamlingssteder, hvortil bylederne dagligt pr. cyklende kurér kunne aflevere deres post. Regionen afhentede så posten ved cyklende kurérer, som udgjorde en stafetlinie fra det sydligste til det nordligste meldingssamlingssted.⁷²

At regionen ønskede at holde styr på tropperne i denne afgørende fase, illustreres måske bedst ved, at regionschefen selv, kaptajn Højland Christensen, var i Skærbæk for at inspicere og instruere. Alle var klar over, at afgørelsens time nærmede sig, men hvordan den ville forme sig, kunne man kun gisne om. Ville de tyske styrker kapitulere, inden englænderne nåede den danske grænse, eller ville det komme til kamp op gennem Jylland? Også i Skærbæk måtte man forberede sig på alle situationer. I tilfælde af kamp skulle der udføres bagholdsangreb på de tyske styrker i området, som i øvrigt syntes at forberede sig på at kæmpe. Derudover skulle man afbryde tyskernes forbindelseslinier og i det hele taget skabe så megen forvirring som muligt. Ved en tysk kapitulation skulle modstandsbevægelsen sørge for ro og orden i distriktet samt sørge for internering af danske statsborgere, der var under mistanke for at have samarbejdet med besættelsesmagten. Udover disse opgaver, som var af generel karakter, fik Skærbæk distrikt en special-opgave: R1-grupperne skulle, suppleret med de yngre fra R2-grupperne, deltage i bevogtningen af den dansk-tyske grænse syd for Tønder.

I denne allersidste fase blev våbnene hentet frem fra depoterne og gjort klar

til brug i de sene nattetimer. Den 30. april blev Hans Thielsens R2-gruppe bevæbnet og holdt aktions-klare hos Thielsens om natten. Gruppen skulle udgøre en del af vagtstyrken for hovedkvarteret i »hjulerens« hus. I tilfælde af et tysk angreb skulle man fra Niels Jensens hus kaste håndgranater og kæmpe sig bagud. Dette var signalet til et bagholdsangreb på tyskerne fra Thielsens hus. Man håbede, at det ville afstedkomme så megen forvirring blandt tyskerne, at det gav begge grupper lejlighed til at slippe væk.

Man havde i denne afgørende fase eet stort problem: der var for få våben. Når grænsebevogtningsgruppen under Sørensen's ledelse var bevæbnet, var der kun håndvåben til yderligere 12-15 mand. Nord for Kongeåen holdt der en lastbil med våben bl.a. til Skærbæk distrikt, men på grund af en intensiv tysk bevogtning af vejene, kunne den ikke komme videre. Ammunition, derimod, syntes ikke at være det store problem. I de allersidste dage kom der en mand cyklende til Skærbæk med en påhængsvogn lastet med 8000 stk ammunition.

De såkaldte R2-grupper fik først udleveret våben omkring den 1. maj 1945. Her patruljerer tre R2-folk på Tønder Landevej efter den tyske kapitulation. Fra venstre mod højre er det: Findahl Brodersen, Holger Petersen og J. Hygum.

Grænsebevogtningsgruppen skulle yderligere udrustes med uniformer, tæpper, vogne, benzin m.m. Uniformer og stålhelme fik man fra det lokale vagtværn, som havde overtaget en del danske militæruniformer, der var farvet blå. Tæpper fik man fra et depot ved Rømødæmningen, der på dette tidspunkt var ved at blive bygget, og den nok så vanskeligt tilgængelige benzin fik man fra smedemester Georg Lassens gruppe, der, som nævnt, på et tidligere tidspunkt havde »organiseret« nogle tromler benzin, der var drevet i land ved Rømødæmningen. De gyldne dråber lå nu gemt hos gårdejer Niels P.Lassen i Hjemsted.⁷³

Kapitulationen og begivenhederne den 5. maj

Den 4. maj om aftenen var som sædvanlig en del mennesker samlet hos karetmageren for at drøfte situationen og klargøre våben, da det over BBC blev meddelt, at tyskerne havde kapituleret i Danmark med virkning fra den 5. maj kl. 8 om morgenen. Reaktionen var naturligvis stor glæde, men også hektisk aktivitet. Folkene, som var udset til grænsebevogtningstjeneste, skulle udrustes, og bilerne klargøres og læsses. Der skulle endvidere duplikeres meddelelser om, at frihedsbevægelsen havde overtaget magten og politimyndigheden i området. Ikke ubegrundet var der en vis frygt for selvtægt fra borgernes side overfor f.eks medlemmer af det tyske mindretal. Der skulle opstilles vagter, oprettes patruljetjeneste, og kvinderne fik travlt med at sy de armbind, som alle fra frihedsbevægelsen skulle bære. Det blev således hen på de små timer, før folkene for første gang i en rum tid kunne gå nogenlunde rolige i seng.

Spørgsmålet var imidlertid nu: ville tyskerne i området kapitulere, eller ville de stritte imod? Niels Jensen, som i kraft af sin byleder-post nu stod med en myndighed og et ansvar han aldrig før havde haft, gjorde sig en del tanker desangående, inden han faldt i søvn.⁷⁴

Om morgenen den 5. maj forholdt man sig efter ordre fra regionen foreløbig rolig. Blandt folkene, som var samlet hos Niels Jensen, var man enige om ikke at foretage sig noget provokerende. At komme i åben kamp med tyskerne ville være det rene selvmord. Ved 10-tiden kom der telefonisk besked fra regionen om, at bylederne skulle optage forhandlinger med de tyske bykommandanter. I Skærbæk havde bykommandanten sit kontor på kommuneskolen, så dér begav Niels Jensen sig hen, kun for at erfare, at den tyske oberst sad i møde med sine officerer. Da »hjuleren« endelig fik foretræde, fandt han, at bykommandanten var temmelig provokerende: man havde ikke kapitulert,

Byleder Niels Jensen, her fotograferet sammen med Andreas Beck på en engelsk kampvogn, håndterede et stort ansvar den 5. maj og i tiden derefter.

og enhver forulempelse af den tyske Værnemagt eller den tysksindede del af befolkningen ville blive besvaret med våbenmagt.

Om den videre samtale beretter Niels Jensen : »Han begyndte derefter med et langt foredrag om kommunisme, som jeg bad ham holde inde med, det havde ingen interesse. Var blot kommet for at se, om der kunne træffes en fredelig ordning om en overdragelse af magten. Dette ville han imidlertid ikke høre tale om. Jeg gav ham derfor min adresse og telefonnummer, så kunne han henvende sig til mig, hvis han skulle ønske det. Derefter tog jeg hjem«. ⁷⁵

Situationen med en uvillig bykommandant genkendes fra andre steder i Danmark. Man var nok indstillet på at kapitulere, men mange bykommandanter vægrede sig ved at kapitulere til en civilist, som var udstyret med et tilfældigt armbind.

Om det videre forløb beretter bylederen: »Da der ved 13-tiden stadig ikke var sket noget fra tyskernes side, og der både fra regionen og Tønder blev presset på for at få grupperne, som skulle være med til at bevogte grænsen, afsted, gav jeg dem lov til at køre. Fra Tønder havde man haft et par grupper

ved grænsen, men da de var i civil, var de blevet beskudt fra tysk side. Et par var blevet hårdt sårede, og de måtte trække sig tilbage.

Grupperne, som skulle afsted til grænsen, skulle også have nogle folk med fra Døstrup. Her viste det sig dog, at deres bil ikke kunne starte, hvorfor de rekvirerede en bil fra Skærbæk. Da jeg kom ned i værkstedet for at se, om nogen havde en bil klar, sprang Nielsen straks op. Han havde sin bil med og var straks klar til at køre. Vognen havde dog også startvanskeligheder. Derfor hjalp nogen til med at skubbe den igang, deriblandt Niels Brandt. Da vognen startede, gik de andre igen. Niels Brandt fulgte dog med hen til hjørnet af Nissumgade og Mellemgade for at se, om den blev ved med at køre. Ca. 100 m længere fremme i Mellemgade gik vognen imidlertid igen i stå, og da Nielsen ville stå ud af bilen, blev der skudt på ham uden varsel af en tysk vagtpost. Nielsen blev ramt i låret, og da kuglen, efter at være gået gennem bildøren, var blevet roterende, lavede den et stort sår og rev en pulsåre over. Han blødte derfor stærkt. Før tyskerne kunne nå at forhindre det, havde Bleiken Hansen nået at afbinde benet med sin livrem.

Nu forbød tyskerne dog enhver hjælp til den sårede, og læger og ambulance, som var tilkaldt af naboer, stod magtesløse i Svingelen (en gade). Da læger og personel på den tyske sygestue heller ikke måtte foretage sig noget, forblødte Nielsen nu langsomt. Da lægerne endelig fik lov at komme ham til hjælp, var det for sent, og han døde kort efter ankomsten til Ribe Sygehus.⁷⁶

Bleiken Hansen har siden gjort visse indvendinger mod Niels Jensens fremstilling. De vedrører dog detaljer, som ikke rækker ved selve hændelsesforløbet. F.eks. mener Bleiken Hansen ikke, at tyskerne **forbød** hjælp til den sårede. Kvarteret Nissumgade, Torvet, Torvegade og den vestlige del af Nissumgade blev afspærret, og derfor kunne læge Beck, der var blevet tilkaldt, ikke komme frem med hjælp. I øvrigt påpeger Bleiken Hansen, sikkert korrekt, at projektilet var blevet flad snarere end »roterende« og derfor frembragte et sår, der var så stort, at han ikke kunne dække det med en næve.⁷⁷

Umiddelbart efter at Johann Nielsen var blevet ramt, løb Niels Brandt tilbage for at rapportere om hændelsen. Gennem vinduet kunne Niels Jensen se tyskerne gå i kampstilling på det modsatte fortov. En tysk officer gik hen mod værkstedsdøren, og Niels Jensen begav sig ned ad bagtrappen for at tale med officeren. Det lykkedes ham dog ikke, for nogle af folkene i værkstedet stormede op ad den smalle trappe. Samtidig begyndte et voldsomt skyderi efter de folk fra værkstedet, som flygtede ud i gården for at komme væk. Efter at have gennet folkene, som var kommet op i privaten, ind i soveværelset, lykkede det dog for bylederen at komme i kontakt med den tyske officer. Denne forlangte, at folkene i lejligheden skulle lægge deres våben i en bunke på gulvet og derefter komme ned på gaden. Her blev de omringet af bevæbnede

soldater, og af en underofficer blev flokken ført hen til Landbohjemmet. Her fik Niels Jensen en samtale med officeren, som havde ledet aktionen. Niels Jensen påpegede, at han var indsat af den kommende danske regering til at sørge for ro og orden, og at de dertil havde fået udleveret engelske våben. Ifølge Niels Jensen gjorde dette et vist indtryk på officeren, som herpå sammen med to bevæbnede soldater førte ham om til kommuneskolen. Her var i mellemtiden de beslaglagte våben blevet indleveret, og da officeren ved selvsyn kunne konstatere, at det drejede sig om engelske våben, blev han ifølge Niels Jensen mere medgørlig. Hvis blot Niels Jensen ville oplyse navnene på de øvrige, som stadig befandt sig på Landbohjemmet, ville de få våbnene udleveret.

Lidt senere fik Niels Jensen en samtale med den tyske bykommandant. Obersten beklagede det skete og undskyldte sig med, at hans soldater var meget unge og nervøse. Desuden havde han fået oplysninger om, at folkene i Niels Jensens værksted var kommunister med stjålne tyske våben.

Enden blev, at Niels Jensen fik en overenskomst med bykommandanten: Han kunne overtage magten, blot de tyske soldater måtte færdes ubevæbnede

Modstandsfolk samlet i gården til Nissumgade 3 i Skærbæk den 5. maj om morgenen. Johann Nielsen og Hermann Svendsen, som skulle blive dræbt senere på dagen er markeret med henholdsvis 1 og 2 på fotoet.

i byen. Den tyske kommandant stod inde for, at inden kl. 18 samme dag ville alle tyske soldater i området være blevet gjort bekendt med denne aftale, således at yderligere episoder kunne undgås.

Johann Nielsen blev imidlertid ikke det eneste offer i Skærbæk i dette befrielsesdøgn, som også andre steder i Danmark udviklede sig blodigt. Da folkene kom tilbage til værkstedet for at rydde op efter den tyske ransagning, fandt man Hermann Svendsen liggende død på gulvet. En senere undersøgelse skulle ifølge Niels Jensen have godtgjort, at Svendsen havde siddet på trappen til loftet, og da tyskerne kom, havde han søgt tilflugt på loftet. Tyskerne havde fundet og dræbt ham.

Kl. 18 udsendte Niels Jensen den første gadepatrulje.⁷⁸

Sabotage-gruppernes opgaver ved kapitulationen

Frihedsbevægelsens opgaver i Skærbæk distrikt fra 5. maj og frem til sommeren 1945 skal ikke omtales nærmere her. Derimod er der grund til at følge sabotage-grupperne på deres lidt mere specielle opgaver ved kapitulationen.

Som tidligere nævnt skulle R1-grupperne suppleret med unge fra R2-grupperne afgives til grænsebevogtning syd for Tønder. Den 5. maj om morgenen stod derfor 2 grupper á 10 mand klar til at tage afsted. Situationen i Skærbæk var imidlertid ikke afklaret, som det turde være fremgået. Grupperne afventede derfor den tyske bykommandants kapitulation. Efter skudepisoden ved grænsen, hvor to Tønder-folk blev såret, gav regionen imidlertid direkte ordre til at Skærbæk-folkene skulle tage afsted.

Fra Skærbæk startede man i tre biler for at hente gruppen fra Døstrup. Første problem bestod i at komme ud af byen uden at komme i kamp med de tyske vagtposter og gadepatruljer, som ifølge Søren Abild Jensen var talrige. De blå-farvede danske militæruniformer og gruppernes bevæbning syntes dog at desorientere de tyske soldater. Kun et enkelt sted prøvede en gruppe tyske soldater tilsyneladende at stoppe bilerne, idet de hævdede deres geværer. Da Skærbæk-folkene gjorde ligeså med deres automatiske våben, lod tyskerne dem dog passere. I Døstrup stod gruppen klar, men som omtalt havde de problemer med deres bil. Da gruppen heller ikke fik den bil, som blev rekvireret fra Skærbæk, tog man afsted i overfyldte biler.

Om den videre tur beretter Søren Abild Jensen: »Nu gik alt vel, indtil vi nåede broen over Brede Å i Bredebro. Broen var besat af tyske styrker, og en tysk soldat gik frem og gav tegn til, at vi skulle standse. Det havde vi dog ikke lyst til og satte derfor farten op med våbnene skudklare. Hvad vi imidlertid

Ved ankomsten til Romo. Fra højre: den engelske Royal Air Force oberst, som skulle lede undersøgelsen af det tyske radaranlæg, Niels Schmidt Jensen og Jens Chr. Hansen. I baggrunden ses færgen Balhum sluse - Lakolk.

ikke var klare over var, at tyskerne havde forberedt broen til sprængning, og at der i hver ende af broen var gravet en rende på ca. $\frac{1}{2}$ meters bredde. Det gav anledning til, at vi fik alletiders flyvetur. Heldigvis lykkedes det os at få styr på vognene igen.

Vi nåede derefter Tønder i god behold, og efter at have kontaktet bylederen her, tog vi til grænsen ved Sød, hvor vi sammen med et par andre grupper blev indkvarteret på skolen i Sød. Herfra blev der så sendt patruljer langs grænsen. Vor opgave var navnlig at hindre danske statsborgere i at blande sig med den tyske værnemagt og på den måde slippe ud af landet«.

Grænsebevogtningstjenesten gav ikke anledning til alvorligere episoder for Skærbæk-folkene, hvis tjeneste her blev af kort varighed. Situationen i Skærbæk var stadig spændt oven på den dramatiske 5. maj, og tillige opstod der problemer i Brøns. Derfor blev Skærbæk-folkene efter nogle få dages forløb afløst af styrker fra Esbjerg og sendt til Brøns. Her lå nogle tyske kompagnier, hvis forplejningslagre var ved at slippe op. Befolkningen i Brøns, og især kroværten, som havde nogle sårede tyske soldater indkvarteret, var i tvivl, om det nu gik an at sælge madvarer til tyskerne. Søren Abild Jensen tog kontakt til de tyske feltgendarmer og fik en aftale i stand om, dels at modstandsfolkene udskrev rekvisitioner på forplejning, dels at kroværten forplejede de sårede.

Til gengæld stod de tyske feltgendarmer inde for ro og orden blandt de tyske soldater, som de iøvrigt lovede de ville sende sydpå snarest muligt.

Efter at være kommet tilbage til Skærbæk, fik sabotage-folkene til opgave at eskortere nogle engelske teknikere til Rømø. Disse skulle inspicere og undersøge de tyske radaranlæg på øen – anlæg som tyskerne havde forpligtet sig til at overdrage i ubeskadiget stand. Overtagelsen voldte da heller ingen problemer, idet tyskerne kun havde efterladt mindre styrker til vedligeholdelse og bevogtning. Efter en lille uges ophold kunne Skærbæk-folkene vende hjem igen.⁷⁹

De engelske teknikere derimod blev en rum tid på øen. Det måtte også de tyske teknikere, der havde betjent ROBBE, som var det tyske kodenavn for radarinstallationen ved Kongsmark. Briternes interesse for at få overdraget ROBBE og i øvrigt andre tyske radarinstallationer i Danmark i ubeskadiget stand skyldtes, at man i omkring tre år havde kæmpet en intensiv teknologisk kamp mod det tyske varslings- og natjagerforsvar. Og kun i Danmark stod det ubeskadiget tilbage. Nu skulle det gennemanalyseres. Kulminationen kom, da briterne gennemførte en øvelse, som fik kodenavnet POST MORTEM. Royal Air Force udførte en række fingerede angreb mod dansk område, og de britiske teknikere studerede interesseret de tyske teknikeres betjening af anlæggene. Øvelsen fandt sted fra den 25. juni til den 7. juli 1945.⁸⁰

På det tidspunkt var en snæver kreds af håndværkere, bønder og præster i Skærbæk og omegn vendt tilbage til en mere normal tilværelse efter i nogle måneder at have beskæftiget sig med noget så uvant som at gemme våben, fremstille bomber og sprænge jernbaneskiner i luften.

Appendix

Styrker der var organiseret den 4. maj 1945 i Skærbæk distrikt:
(Opgørelsen bygger på Niels Jensens og Søren Abild Jensens optegnelser. Aldersangivelserne er tilsyneladende tilføjet senere og skal sikkert tages med et vist forbehold. Det samme kan gøre sig gældende med stavningen)

<i>Skærbæk:</i>		Thorvald Thomsen, arbejder	25 år
Niels Jensen, karetmager	52 år	Hans J. Lassen, stationsarbejder	35 år
Andreas Beck, gårdejer	35 år	Johannes Hygum, arbejder	25 år
Søren Abild Jensen	24 år	Hans Rahder, arbejder	27 år
Harry Schmidt, malerlærling	19 år	Johann Nielsen, bogholder	25 år
Christian Brandt, chauffør	23 år	Peter Bollerslev, arbejder	26 år
Andreas Snitkær, arbejder	34 år	Anker Petersen	30 år
Ejner Møller, reservebetjent	25 år	J. Camadula, lokomotivfører	30 år
Christian Schmidt, arbejder	30 år	Rudolf Holm, radiolærling	20 år
Svend Å. Hansen, landbrugsmedhj.	19 år	Hermann Svendsen, lokomotivfører	30 år
Niels P. Lassen, gårdejer	35 år	Lønberg Nielsen, dyrlæge	30 år

Åge Frederiksen, bogholder	25 år	Peter Gad, gårdejer	
Ejner Schmidt, smedemester	45 år	E. Stenberg, sognepræst	
Jens K. Nielsen, sagfører	43 år	Peter Lydixsen, gårdejer	50 år
Niels Schmidt Jensen, snedkersvend	25 år	Nis Tønder, gårdejer	
Anton Rosenbom, koloniallærling	19 år	Hans Clausen, amtsvejmand	45 år
Niels Brandt, vognmand	25 år	Holger Petersen, lærer	
Petra Abild Jensen (N. Jensens datter)	22 år	Jens Barsballe, gårdejer	
Peter Christensen, arbejdsmand	32 år		
Jens Chr. Hansen, brevbærer	25 år	<i>Mjolden:</i>	
E.A. Kirchhoff, civilingeniør	25 år	Hans P. Hansen, gårdejer	52 år
Svend Christensen, arbejder	24 år	Sønnik Clausen, gårdejer, sognefoged	
Hans Thielsen, arbejder	45 år	Peter Christiansen, smedemester	
Georg Lassen, smedemester	35 år	Chr. Madsen, arbejder	
Otto Jensen, ingeniør	25 år	H. Christensen, lærer	
Holger Petersen, arbejder	30 år	Jens Markussen, husmand	
Marius Hansen, arbejdsformand	35 år	Peter Hansen, husmand	
Peter Jensen, arbejder	27 år	Emil Andersen, landmand	
Thorvald Jensen, arbejder	27 år	Lorens Jensen, arbejder	
Hans Å. Olsen, ingeniør	37 år	Sophus Urop, arbejder	
Adolf Petersen, snedkersvend	29 år	Marius Schmidt, smedesvend	
August Hanrath, sømand	22 år	Bøj Jakobsen, landbrugsmedhjælper	
Chr. Findahl Brodersen, snedkersvend		Ejner Jakobsen, landbrugsmedhjælper	
Majgård Jensen, arbejder			
Hansen, bogholder		<i>Rejsby:</i>	
Jens Feldtfos, chauffør	30 år	Mads Rasmussen, amtsvejmand	
		Viggo Olsen, bygmester	
		Lars Stauning Jensen, landmandssøn	
<i>Døstrup:</i>			
Magnus Schmidt, gårdejer	46 år		
Laurids Nissen, gårdejersøn	23 år	<i>Brøns:</i>	
Niels Enemark, skomagermester	35 år	Hans Jessen Bjerrum, gårdejer	
Niels Schmidt, landbrugsmedhj.	23 år	Nis Jessen, husmand	
Svend Å. Enemark, tømremester	32 år	Holger Dahl, husmand	
Peter N. Hansen, møller			
Chr. Petersen, arbejder	30 år	Personer, som var modstandsbevægelsen behjæl-	
Bent Andersen, koloniallærling	18 år	pelige:	
Thomas Hansen, tømnersvend	22 år	Lægerne Ulfbæk Petersen og Beck, Skærbæk.	
Kresten Enemark, gårdejer	30 år	Sognepræsterne Ebbesen, Døstrup og Helms,	
Chr. Petersen, gårdejer		Mjolden.	
Markus Petersen, gårdejer		Desuden Jens Abild Jensen.	
<i>Frifelt (Vodder):</i>		<i>Billedmaterialet</i>	
Hans Beck Thomsen, gårdejer	42 år	findes i Søren Abild Jensens beretning; original	
Peter Truelsen, gårdejer		i Museet på Sønderborg Slot, kopi i Landsar-	
Antoni Jessen, gårdejer		kivet i Aabenraa.	
N. Carstensen, arbejder			

KILDEFORTEGNELSE

Landsarkivet i Aabenraa:

Søren Abild Jensens beretning: »Modstandsbevægelsen i Skærbæk distrikt«. Beretningen, som er udarbejdet i 1970, har karakter af en kommenteret kildesamling. Halvdelen af materialets 80 sider er aktstykker. Den anden halvdel udgøres af Søren Abild Jensens kommentarer til disse, samt

enkelte sammenkædende afsnit. Materialet indeholder også en redegørelse om begivenhederne den 5. maj 1945 i Skærbæk, udarbejdet af Niels Jensen.

Niels Jensens beretning: »Modstandsbevægelsen i Skærbæk«, 1970. Består af 15 maskinskrevne sider. Laurids Stigsen: »Modstandsbevægelsen og hvad der skete i Skærbæk den 5. maj 1945«. 15 siders manuskript udarbejdet omkring 1970, som sammen med Søren Abild Jensens og Niels Jensens beretninger er tilgået Knud Fanø i 1970. Manuskriptet bygger på samtaler med aktører og andet godtfolk i Skærbæk distrikt.

Original-eksemplaret af Søren Abild Jensens beretning er af Museet for Besættelsen i Århus deponeret på Museet på Sønderborg Slot. Uddeponeringen omfatter også en aktsamling vedr. Modstandsbevægelsen i Skærbæk efter 5. maj 1945.

Rigsarkivet:

Niels Jensens beretning.

Består dels af beretning afgivet til regionen i juli 1945, dels af kort beretning afgivet til Aage Trommer i 1966.

H.J. Helms beretning.

Afgivet til Aage Trommer i 1962.

Skærbæk Museums arkiv:

Christen Thygesen Petersen: »Fra Døstrup Sogn – Aarene 1933-1950«.

Særlige detaljerede optegnelser udarbejdet i 1951. Herunder beretning af Magnus Schmidt om modstandsbevægelsen i Døstrup.

Litteratur:

Aage Trommer: »Modstandsarbejde i Nærbillede Det illegale arbejde i Syd- og Sønderjylland under den tyske besættelse af Danmark«. Odense Universitetsforlag 1973.

Aage Trommer: »Jernbanesabotagen i Danmark«. Odense Universitetsforlag 1971.

H.E. Sørensen: »Mellem Dansk og tysk«. Melbyhus 1987.

Henrik Skov Kristensen m.fl.: »Vestallierede luftangreb i Danmark under 2. Verdenskrig«, bd. 1-2. Aarhus Universitetsforlag 1988.

Henrik Skov Kristensen, Aage Trommer: »Jernbanesabotagen havde den militær betydning?«. Debat i tidsskriftet Historie, Jyske Samlinger, ny række 19,1, 1991.

Peter Birkelund og Henrik Dethlefsen: »Faldskærmsfolk SOE's arbejde i Danmark 1941-45«. Årsskrift for Frihedsmuseets Venner 1986.

Jørgen Hæstrup: »Hemmelig Alliance«, bd. 1-2. Kbh. 1959.

Anders Bjørnvad: »Hjemmehæren – Det illegale arbejde på Sjælland og Lolland-Falster 1940-45«. Odense Universitetsforlag 1988.

C. J. Beck m.fl. (red.): »Befrielsesdage i Sønderjylland«, Sønderborg 1945.

Aviser: Dagbladet Vestkysten, 2/5 og 8/5 1970.

By og Land, Skærbæk 25/4 1984

NOTER

1. Trommer 1973 og Bjørnvad.
2. Trommer 1973, s. 150.
3. Ibid., s. 139-159.
4. Søren Abild Jensens beret.
5. Trommer 1973, s. 159-316, specielt s. 298.
6. Niels Jensens beret.
7. Niels Jensens beret. af 1966.
8. Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.

9. Om Dansk Studiering/Ringen, se Trommer 1973, s. 218-222. Om Ringens virke i Region III, ibid. passim.
10. Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.
11. Chr. Thygesen Petersen.
12. Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.
13. Niels Jensens beret.
14. Niels Jensens beret. af 1945.
15. Niels Jensens beret.
16. H.E. Sørensen, s. 46.
17. Niels Jensens beret.
18. Søren Abild Jensens beret.
19. Niels Jensens beret.
20. Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.
21. Søren Abild Jensens beret.
22. Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.
23. Søren Abild Jensens beret.
24. Ibid. Udateret følgeseddel.
25. Ibid. Brev fra »Hans« af 17. feb. 1945.
26. Trommer 1973, passim og Birkelund, s. 108f.
27. Søren Abild Jensens beret.
28. Helms' beret.
29. Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.
30. Trommer 1973, s. 300.
31. Niels Jensens beret.
32. Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.
33. Ibid. og Chr. Thygesen Petersen.
34. Niels Jensens beret.
35. Søren Abild Jensens beret.
36. Niels Jensens beret.
37. Stigsen.
38. Chr. Thygesen Petersen.
39. Niels Jensens beret.
40. Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.
41. Søren Abild Jensens beret.
42. Trommer 1973, s. 319. Denne version baserer sig på Hæstrup bd. 2, s. 169. Hæstrup har sin version fra Toldstrups »Uden kamp ingen sejr«.
43. Søren Abild Jensens beret. Trommer 1973, s. 325 anfører: »Ribe fik sit materiel den 10. og 11. januar, en del heraf blev transporteret videre til Skærbæk og Tønder den 7. februar«. Såfremt Søren Abild Jensen og Trommer her taler om den samme transport, er der altså en uoverensstemmelse.
44. Søren Abild Jensens beret.
45. Om de tyske troppeoverførsler fra Norge og angrebene på dem fra både allieret og dansk side, se Trommer 1971 og Skov Kristensen m.fl. bd. 2, s. 613-657.
46. Søren Abild Jensens beret. Vedlagt direktiv. Trommer 1973, s. 327.
47. Trommer 1973, s. 344.
48. Niels Jensens beret. og Niels Jensens beret. af 1945. Identiske opgørelser.
49. Niels Jensens beret. og Søren Abild Jensens beret. Chr. Thygesen Petersen.
50. Søren Abild Jensens beret.
- 50a. Chr. Thygesen Petersen.
51. Søren Abild Jensens beret.
52. Chr. Thygesen Petersen.
53. Stigsen.
54. Niels Jensens beret. af 1945. Stigsen.

55. Trommer 1973, s. 331-341.
56. Søren Abild Jensens beret. Diverse direktiver og ordrer i kode.
57. For en bedømmelse af jernbanesabotagens militære betydning, se Trommer 1971, Trommer 1973, s. 352-356. Endvidere Skov Kristensen og Trommer i tidsskriftet *Historie*, hvor der fokuseres på de allieredes bedømmelse af jernbanesabotagens militære betydning.
58. Trommer 1973, s. 344.
59. *Ibid.* Søren Abild Jensens beret. og Niels Jensens beret.
60. Niels Jensens beret.
61. Trommer 1973, s. 343.
62. *Ibid.* s. 356.
63. Søren Abild Jensens beret. Direktiv og Søren's kommentarer.
64. *Ibid.*
65. *Ibid.* og Niels Jensens beret.
66. Niels Jensens beret.
67. Trommer 1973, s. 273.
68. Søren Abild Jensens beret. Direktiver og korrespondance samt Søren's kommentarer.
69. Trommer 1973, s. 273.
70. Søren Abild Jensens beret. Heri brevveksling med »Mejeristen«.
71. Niels Jensens beret. og Søren Abild Jensens beret.
72. Trommer 1973, s. 361.
73. Niels Jensens beret. og Søren Abild Jensens beret. H.E. Sørensen, s. 42-44 (Hans Thielsens beret.). *By og Land* den 25. april 1984 (Niels P. Lassens beret.).
74. Søren Abild Jensens beret. Heri Niels Jensens redegørelse for begivenhederne den 5. maj. Niels Jensens beret. Endvidere H.E. Sørensen s. 43-44 (Hans Thielsens beret.).
75. Søren Abild Jensens beret. (Niels Jensens redegørelse).
76. *Ibid.*
77. *Vestkysten* den 8. maj 1970. Berigtigelse fra Bleiken Hansen som reaktion på en artikel i *Vestkysten* den 5. maj 1970, der bragte Niels Jensens version.
78. Søren Abild Jensens beret. (Niels Jensens redegørelse)
79. Søren Abild Jensens beret.
80. Skov Kristensen m.fl. bd. 2, s. 599-600.